د تقليد حقيقت

لیکوال

محمودالحسن الجميري

ژباړن

مومن مهاجر

۱۳۸۹- وږی/ ۲۰۱۰ زیږدیز-سپتمبر

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب ځانګړني

د کتاب نوم	::	د تقليد حقيقت
ليکوال	::	محمودالحسن الجميري
ژباړن	::	مومن مهاجر
د خپرونو لړ	::	(۱)
چاپشمېر	::	(۱۰۰۰) ټوکه
کمپوز	::	پخپله ژباړن
د موندلو ځای	::	مکتبه قاسميه ، کاسي روډ-کوټه افغان قرطاسيه ، مدد چوک-کندهار
د ژباړن د ايمېل ادرس	::	muhajir222@yahoo.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

ټولو حقیقت پلټونکو ته!

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب ليکلو انګېزه

ما په حنفي کورنۍ کې سترګې وغړولې، په حنفي کورنۍ کې لوی شوم، په حنفي ټولنه کې مې وخت تېر کړ او همدا رنګه مې زدکړې هم پر حنفي ښوونکو وکړې، له همدې امله مې د امام ابو حنيفة رحمه الله تقليد کاوه، ځکه زما پلار حنفي و.

تر دې وروسته چې کومو استادانو ما ته ښوونه وکړه او پر ما يې د علم احسان وکړ، هغوی هم حنفيان وو، پر همدې اساس حنفي مذهب زما په زړه او دماغ کې محکم شو، له همدې امله ما په غيرشعوري ډول هغه څه ويل چې د درالمختار ليکوال ويلي دي: (الحق مانحن عليه والباطل ما عليه خصومنا) يعنې موږ(احناف) پر حق او زموږ مخالفين (مالکيان، شوافع او حنبليان) پر باطل دي.

له همدې وجې مې دا اړتيا نه احساسوله چې موږ تر کومه ځايه پر حق يو؟!

ځکه د امام صاحب رحمه الله لوړ شان، په فقه کې ډېر مهارت او د زمانې په اعتبار مخته والي ته په کتلو به مې د خپل مذهب پر خلاف هر حديث لکه نه شی هسې ګاڼه او په بدن کې به مې د اغزو په څېر ننوت. له هغه څخه د ځان خلاصولو او تېښتې لپاره چې کومې لارې-چارې رانبوول شوې وې، هغه به مې ټولې پرې عملي کولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه مې شعور بیدار شو؟

کله چې په څلورم ټولګي کې وم، نو د فقهې مشهور کتاب (شرح وقایه) مې ویله. یو وخت زموږ ګران استاد عبدالقیم حفظه الله د اذان پر مسئله بحث کاوه، په دې منځ کې یوه زدکوونکي له هغه څخه پوښتنه وکړه چې بلال ﷺ خو د تهجد اذان کاوه، موږ ولې عمل نه ورباندې کوو؟ استاد ځواب ورکړ چې دا زموږ مذهب نه دی، دا د امام شافعي رحمه الله مذهب دی.

په دې ورځ زما په ذهن کې دا پوښتنه پیدا شوه چې ځرنګه د رسول اکرم ﷺ په حضور کې د تهجد لپاره د بلال ﷺ اذان صحیح دی، خو موږ یې صحیح نه بولو؟! بله خبره مې دا واوریده چې په هره مسئله کې به د امام شافعي رحمه الله مذهب ناسم ثابتیدی او د امام ابوحنیفة رحمه الله مذهب صحیح. د دې ټولو په اوریدو مې په زړه کې دا خبره پیدا شوه چې اورمرو د یوې خبرې د پټولو هڅه کیږي. پر دې خبرې هغه وخت باوري شوم چې پلار مې بیا-بیا راته وویل چې نور کتابونه مه ګوره، یوازې د خپل درس کتابونه مطالعه کوه، خو د دې مشهور عربي متل چې: (بَنُوْادَمَ حَرِيْصٌ فِيْمَامُنِعَ) پر بنا مې د هرې مسئلې لپاره د څلورو مذاهبو د کتابونو مطالعه اړینه وبلله. کله چې به مې هغو کتابونو ته رجوع کوله، نو حقیقت به بل څه و.

په هر حال؛ انسان ته دا ډېره سخته ده چې هغه مذهب پرېږدي، چې د ده د پلار، مور، نیکه او استادانو مذهب وي، خو ایا دا عذر الله تعالی مني او ایا په دې سړی خلاصیدای شي؟ او که د یوې باطلې عقیدې سړی موږ ته دا عذر وړاندې کړي، نو ایا موږ د هغه عذر په دې ویلو منو چې د خپل محسن پر مذهب پاتې شه، ځکه دا ښاغلی ستا خواخوږی دی؟ هېڅکله نه! چې کله داسې ده نو موږ ولې دا د ځان لپاره دلیل بولو؟ ایا موږ له دې آیة څخه نه وېرېږو؟:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُواْ مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُواْ وَرَأَوُاْ الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الأَسْبَابُ. (البقرة: ۱۶۶ آیة)

ژباړه: کله چې رهبران له خپلو پیروانو بېزاره شي، عذاب ووینې او ټول اسباب غوڅ شي.

په هر حال؛ بیا مې ورو-ورو د احادیثو خوا ته میلان ډېر شو او د احادیثو لار مې خپله کړه، خو د دې په بدل کې مې استادانو دا سزا راکړه چې زه یې د بخاري او د احادیثو د نورو کتابونو د زدکړې له درسه وایستم او له بریلیک پرته یې له مدرسې رخصت کړم. هذا جزاء من اتخذ حدیثه مذهباً

همدا د تقلید او مقلدینو ماهیت دی چې له ډېره وخته ما هم غوټې پکې وهلې. اوس راشئ دا کتاب ولولئ او د خپل ځان په اړه پخپله پرېکړه وکړئ !.

والله یهدي الی سواء السبیل

محمودالحسن الجمیري
د بنوري ټاون کراچي، جامعه اسلامیه، پخوانی زدکوونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

ان الحمدلله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذبالله من شرورانفسناومن سيئات اعمالنامن يهده الله فلامضل له ومن يضلله فلاهادى له. واشهد ان لااله الاالله وحده لاشريک له واشهدان محمداعبده ورسوله وصلى الله على امام الانبياء والمرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين وعلى من تبعهم باحسان الى يوم الدين.

اما بعد: فقد قال الله تعالى في كتابه الكريم:

اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ. (الاعراف، ۳ آية)

ژباړه: (اې مؤمنانو !) د هغه څه پيروي وکړئ چې ستاسو د رب له خوا درته نازل شو، له هغه پرته د نورو اولياوو پيروي مه کوئ، ډېر لږ پند اخلئ.
رسول اکرم ﷺ ويلي دي:

ترکتکم على بيضاء ليلهاکنهارهالايزيغ عنهابعدي الاهالک.

(رواه احمد، وقال رسول الله ﷺ ترکت فيکم امرين لن تضلوماتمسکتم بهماکتاب الله وسنة نبيه، رواه مالک رحمه الله فی موطأباب ۴۶/ ۳والحاکم فی المستدرک والتبريزي فی المشکوة حديث ۱۸۶والسيوطي فی جامع الصغير حديث: ۲۹۳۷سلسة الاحاديث الصحية ۱۷۶۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: تاسو مې پر داسې نور پرېښوولاست چې شپه يې لکه ورځ داسې ده، له هلاکېدو ونکي پرته بل څوک به ورڅخه وانه وړي.

څو ورځې وړاندې مې د (ترويحات خمسه) په نوم د ميرمحمد رباني او (اغراض جلالين) په نوم د مولوي عبدالغني صاحب کتابونه ترلاسه کړل.

دغو دواړو پوهانو له خپل بې انصافه او تېري ډک دريځ سره د تقليد ثابتولو ناکامه هڅه کړې وه، بلکې ليکلي يې وو چې له تقليده په لومړي ځل شيطان بېزاره او لاس پر سر شو او همدا دعوه د بنوري ټاون د جامعه اسلاميه استاد مولانا مفتي محمدولي درويش صاحب هم پخپل کتاب (ايا د جنازې په لمانځه کې فاتحه سنت ده؟) کړې ده. تر دې لويه خبره خو يې لا دا کړې ده چې موسى عليه السلام د خضر عليه السلام مقلد و.

تر دې وړاندې چې زه پر دې بحث وکړم، درنو لوستونکو ته بايد دا ووايم چې تقليد څه ته وايي، تعريف يې څه شی دی او ايا الله جل جلاله په قرآن کريم کې د تقليد اجازه کړې ده؟ همدارنګه احناف او غيراحناف تېر شوي علماء تقليد ته په کومه سترګه ګوري او په دې اړه يې نظر څه دی؟.

تقليد د احنافو په اند:

۱- فان التقليد هوالاخذ بقول الغير بغير معرفة دليله. (عقود رسم المفتي، صفحة ۲۳، للعلامه محمد ابن عابدين شامي)

يعنې له دليل پرته د يو چا خبره منل تقليد دی.

۲- التقليد العمل بقول الغير من غيرحجة. (مسلم الثبوت ۲/۳۵۰)

يعنې له دليل پرته د يو چا خبره عملي کول تقليد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- التقليد اتباع الانسان غيره فيما يقول او يفعل معتقدا الحقيقة فيه من غير نظروتامل في الدليل كان هذالمتبع جعل قول الغيراوفعله قلادة فى عنقه من غيرمطالبة الدليل. (د حسامي حاشيه)

ژباړه: تقليد دا دی چې يو څوک د بل چا د خبرې او فعل پيروي وکړي، خو د هغه دليل ته نظر ونه کړي، ګواکې دې سړي د هغه بل قول او فعل له دليل پرته پخپله غاړه کې د غاړکۍ په شان اچولی دی.

۴- قال ابن الهمام: التقليدالعمل بقول من ليس قوله احدى الحجج بلاحجة. (تيسيرالتحرير)

ژباړه: علامه ابن الهمام رحمه الله وايي: تقليد د هغه چا خبره بې دليله منل چې قول يې دليل نه وي.

په قران کريم کې د تقليد غندنه:

اوس راشئ دا خبره پر قرآن کريم عرض کړو چې ايا زموږ لپاره له دليل پرته د يو چا د خبرې منل روا دي، که نه؟

الله ﷻ وايي:

قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ. (البقرة، ۱۱۱ آية)

ژباړه: ته ورته ووايه (چې که پخپل فعل او قول کې) رښتيني ياست، نو دليل راوړئ!.

خو په هر وخت کې د مقلد تګلار دا پاتې شوې چې کله هم له ده څخه د دليل غوښتنه شوې، نو ده په دليل کې د خپلو پلرونو او نيکه ګانو عمل وړاندې کړی او ويلي يې دي چې څومره بزرګانو دا کار کړی، ايا هغوی ټول بې لارې وو؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عین په همدې ډول چې کله یوه حنفي، یا شافعي او یا بل یوه ته ووایې چې وروره ! د الله قرآن کریم او یا نبوي حدیث خو داسې وایي، نو وایي زموږ پلار او نیکه تل په هدایه(کتاب) عمل کړی دی، زموږ لپاره هماغه کافي دي. قرآن کریم همدا خبره داسې بیانوي:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلاَ يَهْتَدُونَ. (المائده، ۱۰۴ آية)

ژباړه: کله چې دوی ته وویل شي د الله نازل کړي کتاب او رسول ته راشئ ! دوی وایي موږ ته هغه څه بس دي چې له پلرونو راپاتې دي، ایا د دوی پلرونه داسې نه وو چې نه په هېڅ پوهېدل او نه پر هدایت وو؟.

فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَيَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا. (النساء، ۶۵ آية)

ژباړه: ستا په رب قسم ! دوی تر هغو مومنان کېدای نه شي، تر څو چې خپلمنځي اختلافاتو کې تا دربېمګړی نه کړي، بیا ستا پر پرېکړه په ځان کې تکلیف احساس نه کړي او پوره تسلیم شي.

دا مبارک آیت وایي چې کوم څوک د رسول ﷺ په پرېکړه خوښ نه شي، هغه هېڅکله مومن کېدای نه شي.

د دغو آیتونو په رڼا کې تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې ایا اوس هم د تقلید په ناروا توب کې شک شته؟ ایا الله ﷻ له دلیل پرته په دین د عمل کولو امر کوي، که په دلیل سره؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ وايي:

وَلَاتَقفُ مَالَيْسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ. (الاسراء، ۳۶ آیة)

یعني په هغه شي مه پسې کېږه چې علم پرې نه لرې.

ایا دا ټول آیتونه د تقلید امر کوي، که له هغه منعه؟ اوس کېدای شي یو څوک دا و وایي چې موږ خو د خپلو علماوو پیروي کوو، علماء په دین پوهېږي او د الله ﷻ امر هم داسې دی:

فَاسْئَلُوْااَهْلَ الذِّکْرِاِنْ کُنْتُمْ لَاتَعْلَمُوْنَ. (النحل، ۴۳ آیة)

ژباړه: که د یو شي په اړه نه پوهېږئ، له علماوو پوښتنه وکړئ!

د اهل حدیثو عوام هم له خپلو علماوو پوښتنه کوي، نو څه وجه ده چې موږ ته بد ویل کېږي؟ نو ځواب دا دی:

که له چا څخه د پوښتنې نوم تقلید وي، نو بیا نن-سبا په ګرده نړۍ کې حنفي نشته، ځکه امام ابوحنیفة رحمه الله علیه خو په نړۍ کې وجود نه لري، هر سړی د خپلې سیمې له علماوو او مفتیانو څخه پوښتنه کوي، نو بیا خو دی د هماغه خپلې سیمې یا مسجد د امام مقلد شو، نه د امام صاحب. که یو څوک و وایي چې زموږ امام خو د امام ابوحنیفة رحمه الله قول راته بیانوي، ځکه نو موږ د خپل مسجد یا سیمې د امام مقلدین نه یو، بلکې د امام ابوحنیفة رحمه الله مقلدین یو، نو موږ وایو عین په همدې ډول چې کله یو څوک زموږ څخه پوښتنه کوي، نو د رسول اکرم ﷺ حدیث ورته بیانوو، له همدې وجې هغه زموږ مقلد نه، بلکې د رسول اکرم ﷺ مقلد دی.

بله خبره دا ده چې پورتنی آیت پخپله پر مقلدینو رد دی، نه تائید، ځکه که یو څوک علم و نه لري هغه پوښتنه کوي، تر پوښتنې وروسته پوهېږي. په آیت کې همداسې راغلي: ان کنتم لاتعلمون. یعني که مو علم نه درلود، نو پوښتنه وکړئ، څو له هغه سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم عمل وکړئ. حال دا چې تقليد له څه دليل او حجت پرته د يو چا په خبره عمل کول، لکه څرنګه چې يې وړاندې له تعريف سره حوالې تېرې شوې.

همدارنګه امام شافعي رحمه الله په (فقه الاکبر) کې د تقليد تعريف داسې کوي:

التقليد قبول قول من لايدرى ماقال من اين قال؟ وذالک لايکون علما. (الفقه الاکبر، ۷ صفحه)

يعنې تقليد د يو چا خبره منل پرته له دې چې څه وايي او له کومه ځايه يې دا خبره کړې ده؟ او دا علم نه دی.

دربيمه خبره دا ده چې الله ﷻ له علماوو څخه د هغوی د شخصي رايې د پوښتلو امر نه دی کړی، بلکې ويلي يې دي چې له هغوی څخه د الله ﷻ او رسول اکرم ﷺ د فرمان پوښتنه وکړئ چې هغوی څه وايي؟ حال دا چې نن-سبا هېڅ حنفي عالم پر قرآن او نبوي احاديثو فتوا نه ورکوي، بلکې پر شامي، فتاوی ديوبند، هدايه او نورو فتاواوو فتوىٰ ورکوي. په داسې حال کې چې مستفتي يا پوښتنه کوونکی ليکي چې د قرآن او حديث په رڼا کې ځواب راکړئ. هو! هغه خلک به څنګه پر قرآن او حديث فتوا ورکوي، ځکه دوی نورو کتابونو ته هم د قرآن درجه ورکوي.

د احنافو وينا ده:

ان الهدايه کالقران قد نسخت من قبلها في الشرع من کتب. (مقدمة الهدايه، ۲ ټوک)

ژباړه: هدايه لکه قرآن داسې ده، په شريعت کې يې پخواني کتابونه ټول منسوخ کړل.

د احنافو مطلب دا دی چې؛ لکه څنګه چې تر قرآن کريم وړاندې ټول کتابونه منسوخ شوي، په هغوی عمل کول ګمراهي او کفر دی، همدارنګه چې تر هدايې وړاندې کوم کتابونه ليکل شوي، هغوی ټول منسوخ شوي دي، که څه هم هغه بخاري، مسلم، يا د امام مالک رحمه الله موطأ، يا د امام شافعي رحمه الله کتاب الام او يا د امام احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمة الله مسند وي. په دغو کتابونو عمل کوونکی ګویا په منسوخ شویو کتابونو عمل کوي او له اسلامه وتلی دی.

همدا خبره د شاولي الله صاحب په خوله هم واورئ !:

وتری العام سیماالیوم في کل قطریتقیدون بمذهب من مذاهب المتقدمین یرون خروج الانسان من مذهب من قلده ولوفي مسألة کالخروج من الملة کانه نبی بعث الیه وافترضت طاعته علیه وکان اوائل الامة قبل المأئة الرابعه غیرمتقیدین بمذهب واحد.

(التفهیمات الالهیه، ۱ ټوک، ۲۰٦ مخ. حجة الله البالغة ۱ ټوک، ۴۴۵ مخ)

ژباړه: عام خلک په ځانګړي ډول نن-سبا ؛ د مخکنیو د مذهب مقلدین دي، دوی داسې فکر کوي چې له هغه مذهبه چې دوی یې تقلید کوي، وتل، که څه هم په یوه مسئله کې وي، ګواکې د اسلام پرېښوول دي، دوی خپل امام لکه نبي داسې بولي او اطاعت یې فرض ګڼي، حال دا چې د امت مخکني خلک تر څلورمې پېړۍ وړاندې د هېڅ مقلدین نه وو.

دې ته بیا ګوره ! احناف پر هر هغه چا لعنت وایي چې د امام ابوحنیفة رحمه الله قول ونه مني.

فلعنة ربنا اعدادرمل علی من رد قول ابي حنیفة رحمه الله. (ردالمحتار، ۱ ټوک، ٦۳ مخ)

یعنې پر هغه چا دې د شګو په اندازه لعنت وي چې د امام صاحب قول نه مني.

اوس راشه زه تاسو ته دا ووایم چې کومو ښاغلو د امام صاحب قول نه دی منلی چې اوس شپه او ورځ احناف پر هغوی لعنت وایي:

امام مالک، امام محمد، امام ابویوسف، امام شافعي، امام احمد بن حنبل، امام بخاري، امام نسائي، امام طحاوي، امام ابن حزم، امام ابن عبدالبر، امام نواوي او امام ابن تیمیة رحمهم الله تعالی علیهم اجمعین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور هم د امت ډېر لوی-لوی علماء شته چې د امام صاحب قول يې نه دی منلی، اوس نو تاسو فيصله وکړئ چې د امت پر داسې سترو علماوو لعنت ويل د احنافو ديندارې ده؟.

سره له دې چې رسول اکرم ﷺ ويلي چې کله زما په امت کې پنځلس خويونه موجود شي، نو پر هغوی به د الله ﷻ عذاب نازل شي، په هغوی کې يو هم (اذالعن اخرهذه الامة اولها.) (ترمذي حديث نمبر ۲۲۱۰، ابن ماجه) يعنې کله چې د دې امت وروستني پر مخکنيو لعنت ووايي.

يو بل ځای رسول اکرم ﷺ وايي:

من لعن مومنافهو كقتله. (بخاري، كتاب الادب، باب ۴۴، حديث نمبر ۶۰۴۷)

يعنې پر مومن لعنت ويل لکه د هغه وژل داسې دي.

په نړۍ کې تر ټولو بد خلک هغه دي چې الله ﷻ د انبياوو په ژبه پرې لعنت ويلی دی. الله ﷻ پر بني اسرائيلو د داؤد او عيسی عليهما السلام په ژبه لعنت ويلی دی:

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ. (المائده، ۷۸ آية)

ژباړه: په بني اسرائيلو کې پر کافرانو شويو د داؤد او عيسی عليهما السلام په ژبه لعنت ويل شوی دی، دا له دې کبله چې دوی سرکښي کړې وه او تېری به يې کاوه.

خو په ځلورو مذهبونو کې دا وياړ يوازې او يوازې احنافو ګټلی، ځکه په ځلور سره فقهي مسلکونو کې يوازې دوی حلاله مني چې پر کوونکي او هغې ته هڅوونکي يې نبي کريم ﷺ لعنت ويلی دی.

عن ابن مسعود ﷺ قال: لعن رسول ﷺ المحلل والمحلل له. (رواه الترمذي وقال حديث حسن صحيح حديث نمبر ۱۱۲۰، ابوداؤد حديث نمبر ۲۰۷۶، ابن ماجه او دارمي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: له عبدالله بن مسعود ﷜ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ پر هغه چا چې (تر درېیو طلاقونو وروسته د بل مېړمن) حلالوي او هغه چا چې دا مېرمن د ده لپاره حلالېږي، لعنت ویلی دی.

د احنافو ښېرا تر ننه یقینًا چا ته نه ده رسېدلې، خو د رسول الله ﷺ ښېرا نه ردېږي، تر قیامته به پاتې وي.

درنو لوستونکو! دا د مقلدینو له خوا د امامانو د منلو او احترام طریقه ده.

راځئ وړاندې ځو، که د یوه ساعت لپاره ومنو چې په (فَاسْئَلُوْا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَاتَعْلَمُوْنَ) سره تقلید ثابتېږي، نو راځئ وګورو د دې آیت په اړه د احنافو اند څه دی؟:

فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ. (یونس، ۹۴ آیة)

ژباړه: که ته د هغه څه په اړه شک لرې چې موږ درته نازل کړي، نو له هغو کسانو سوال وکړه چې تر تا مخکې کتاب (تورات او انجیل) لولي، بېشکه تا ته حق راغلی، نو هېڅکله له شک کوونکو څخه مه کېږه.

ایا دلته به هم احناف وایي چې رسول اکرم ﷺ ته الله ﷻ د یهودو او نصاراوو د تقلید امر کړی دی؟ که داسې نه وي او یقیناً ده هم نه، نو احناف د (فاسئل) ترجمه په تقلید نه کولای شي او نه به یې وکړي.

قرآن پخپله د خپلو ځینو مضامینو ترجمه کوي، نو معلومه شوه چې دلته د (فاسئلو) معنا تحقیق دی، نه تقلید. لکه احناف او نور مقلدین چې یې دعوه کوي او د آیت دا ترجمه موږ پخپله له ځانه نه ده کړې، بلکې د آیت مخکنی برخه همدا وایي:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلاَّ رِجَالاً نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ.

(النحل، ۴۳ آیة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: موږ تر تا وړاندې نه وو لیدلي، مګر نارینه چې هغوی ته به مو وحې کوله، که په دې اړه معلومات نه لرئ نو د علم له خاوندانو پوښتنه وکړئ (یعنې تحقیق وکړئ).

که دلته د (فاسئلوا) ترجمه په تقلید وشي، نو بیا خو یې معنا دا شوه چې که تاسو د محمد ﷺ په نبوت کې شک لرئ، نو د علم د خاوندانو یعنې یهودو او نصاراوو تقلید وکړئ. حال دا چې هېڅ مفسر له دې آیته دا معنا نه ده اخیستې، آن موسی علیه السلام ته هم د قرآن کریم په شتون کې په تورات د عمل کولو اجازه نشته. **اللهم اهد قومي فانهم لایعلمون**

د تقلید په رد کې د صحابه کرامو رضي الله عنهم ویناوې:

اوس راځئ وګورو د تقلید په اړه د صحابه کرامو رایه څه وه:

وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: لایقلداحدکم دینه رجلاان آمن آمن وان کفر کفر. (ارشاد الفحول، ۲ ټوک، ۳۵۷ مخ او اعلام الموقعین، ۲ ټوک، ۱۶۸ مخ)

ژباړه: له ابن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی چې هغه وویل: په تاسو کې هېڅوک باید د بل تقلید ونه کړي چې که هغه ایمان راوړي، دی ایمان راوړي، که هغه کافر کېږي دی هم کافر کېږي.

وقال ابن عباس رضی الله عنهما: یوشک ان تنزل علیکم حجارة من السماء اقول: قال رسول الله ﷺ وتقولون قال ابوبکروعمر. (زادالمعاد، ۲ ټوک، ۱۹۵ مخ)

ژباړه: عبدالله بن عباس رضی الله عنهما ویلي دي: ژر ده چې پر تاسو به له اسمانه ډبرې راواوري، ځکه زه د رسول الله ﷺ خبره درته کوم او تاسو وایاست ابوبکر داسې ویلي او عمر.

نن د مقلدینو حالت بالکل همداسې دی، کله چې له امامه یوه خبره نه وي نقل شوې، نو دوی هېڅکله د هغې منلو ته چمتو نه وي، همدارنګه که له امامه د حدیث پر خلاف کومه خبره رانقل شوې وي، نو دوی یې په هېڅ ډول نه پرېږدي، بلکې وایي: ایا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ امام ته دا حديث نه و رسېدلی؟ چې هغه دا حديث نه دی عملي کړی، نو موږ يې ولې عملي کړو !.

د دوی مطلب دا دی چې زموږ امام ته د نبي کريم ﷺ هر حديث رسېدلی و. که يو څوک له دوی څخه پوښتنه وکړي چې ايا ستاسو امام له يو لک څلو ښت زره صحابه کرامو سره ليدلي وو؟ که وايي هو ! نو د ورځې په څېر ښکاره دروغ دي او که وايي ورسره ليدلي يې نه وو او يقينًا يې ورسره ليدلي هم نه وو ، نو بيا به دا هم مني چې يقينًا ټول احاديث نه وو ورته رسېدلي.

اوس پوښتنه دا ده چې له امام مالک ، امام شافعي، امام احمد بن حنبل، امام بخاري، امام مسلم او نورو محدثينو رحمة الله عليهم سره چې ستاسو د مذهب مخالف کوم حديثونه دي، دا هغوی له ځانه جوړ کړي دي، که هغوی له امام ابو حنيفة رحمه الله سره دښمني درلوده او يا يې غوښتل د هغه پر خلاف ځان ته مذهب او ډله جوړه کړي؟ حال دا چې د صحيح حديث په مقابل کې د صحابي قول او فعل هم حجت نه دی. دا خبره موږ له ځانه نه کوو ، بلکې له ستر صحابي څخه يې واوره ! عبد الله بن عمر رضی الله عنهما د يو چا د پوښتنې په ځواب کې وايي:

قال عبدالله بن عمر: ارأيت ان كان ابي نهى عنهاوصنعها رسول الله ﷺ آأمرابي يتبع ام امر رسول الله ﷺ؟ فقال الرجل: بل امر رسول الله! فقال: فقدصنعها رسول الله ﷺ.

(رواه الترمذي، باب ماجاء في التمتع رقم الحديث ۸۲۴)

ژباړه: عبد الله بن عمر رضی الله عنهما (يوه سړي ته چې له ده څخه يې د حج تمتع په اړه پوښتنه کړې وه) وويل: ته راته ووايه چې که زما پلار له حج تمتع منعه کړې وي، خو رسول اکرم ﷺ کړی وي، ايا ته زما د پلار پيروي کوې، که د رسول اکرم ﷺ؟ هغه سړي وويل: نه ! د رسول اکرم ﷺ پيروي کوم، نو عبد الله بن عمر رضی الله عنهما ورته وويل: بېشکه رسول اکرم ﷺ دا کار کړی دی.

له دې څخه دا خبره څرګنده شوه چې د صحابه کرامو ﷺ په اند هم د رسول اکرم ﷺ د حديث په مقابل کې د يو صحابي فعل او قول حجت نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقلید په رد کې د احنافو ویناوې:

د مسلم الثبوت لیکوال لیکي:

اذلاواجب الاماواجبه الله ولم یوجب علی احدان یتمذهب بمذهب رجل من الائمة.
(مسلم الثبوت **۲** ټوک، **۳۵۵** مخ)

ژباړه: ځکه له هغه پرته واجب نشته چې الله ﷻ واجب کړی وي او پر هېڅا لازمه نه ده چې په امامانو کې د یوه مذهب پیروي وکړي.

بیا وایي:

اجمع المحققون علی منع العوام من تقلیدالصحابة. (مسلم الثبوت ۲ ټوک، ۲۵۶ مخ)

ژباړه: محققینو پر دې اجماع کړې چې عوامو ته د صحابه وو د تقلید اجازه نشته.

د دوی عجیب تقسیم دی، پر څان د امام تقلید فرض ګڼي، خو د صحابه کرامو تقلید روا نه بولي، سره له دې چې هغوی په علم، تقوا او پوهه کې تر امامانو څو چنده لوړ وو.

عوام د هغوی له تقلیده منعه کوي، دا نو د دې آیت مصداق دی: تِلْكَ اِذاًقِسْمَةٌ ضِيْزى. یعنې دا ډېر ظالمانه وېش دی.

ملا علي قاري حنفي لیکي:

ان الله لم یکلف احداان یکون حنفیا او مالکیا او شافعیا او حنبلیا بل کلفهم الله ان یعلمواالسنة. (شرح عین العلم، ۳۲۶ مخ)

ژباړه: الله ﷻ هېڅوک په دې نه دی مکلف کړی چې حنفي، مالکي، شافعي او حنبلي شي، بلکې الله ﷻ هر سړی د رسول اکرم ﷺ پر سنتو ملکف کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس راځئ دا وڅېړو چې ايا پخپله امام ابوحنيفة رحمة الله عليه د خپل تقليد امر کړی دی، که نه؟ !:

سئل ابوحنيفة اذا قلت قولا وكتاب الله يخالفه. قال اتركوا قولي بكتاب الله قال واذا قلت قولا وحديث رسول الله ﷺ يخالفه قال: اتركوا قولي بخبر الرسول. (عقدالجيد ۴۵ مخ)

ژباړه: له امام ابوحنيفة رحمه الله څخه يو چا پوښتنه وکړه چې که ته داسې خبره وکړې چې هغه له قرآن کريم سره مخالفه وي، نو موږ څه وکړو؟ ده وويل: د قرآن کريم په مقابل کې زما خبره پرېږدئ. له هغه څخه بيا پوښتنه وشوه چې که ستا خبره د رسول اکرم ﷺ له حديث سره مخالفه وي، بيا څه وکړو؟ ده ځواب ورکړ: د رسول اکرم ﷺ د حديث په مقابل کې زما خبره پرېږدئ.

اوس راشئ دا وګورو چې امام ابوحنيفة رحمه الله د يو چا تقليد کاوه، که نه؟ !.

اني لااقلدالتابعي لانهم رجال ونحن رجال ولايصح تقليدهم. (نورالانوار، ۲۱۹ مخ)

ژباړه: امام ابوحنيفة رحمه الله وايي: زه د تابعي تقليد نه کوم، ځکه دی هم يو سړی دی، زه هم. د دوی تقليد صحيح نه دی.

همدارنګه علامه شامي حنفي ليکي:

اذا صح الحديث وكان على خلاف المذهب عمل بالحديث ويكون ذالک مذهبه ولايخرج مقلده عن كونه حنفيابالعمل به فقد صح عن ابي انه قال: اذا صح الحديث فهو مذهبي. (شرح عقود رسم المفتي، لابن عابدين، ۱۹ مخ.

ژباړه: کله چې حديث صحيح شي او د مذهب مخالف وي، نو په حديث عمل کېږي او دا د امام صاحب مذهب هم دی او په دې سره د امام صاحب مقلد له تقليده نه وزي، ځکه امام صاحب ويلي دي: کله چې حديث صحيح شي، هماغه زما مذهب دی.

همدارنګه وړاندې ليکي:

فاذا ظهرله صحة مذهب غيرامامه في واقعة لم يجزله ان يقلدامامه. (شرح عقود رسم المفتي، ۲۴ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که يو چا ته په يوه واقعه کې له خپل امام پرته د بل امام مذهب پر حق وبرېښي، نو ده ته روا نه ده چې د خپل امام تقليد وکړي.

د دغو ټولو خبرو او دلايلو تر لوستلو وروسته که مقلد ډاډمن نه وي، نو بيا مورږ د ده په اړه هغه خبره کوو چې علامه عبدالحي لکهنوي حنفي کړې ده:

قدتعصبوافى الحنفية تعصباشديداوالتزموابمافى الفتاوا التزاماشديداوان وجدواحديثاصحيحاواثرا صريحاعلى خلافه وزعموا انه لوكان هذا صحيا لاخذ صاحب المذهب ولم يحكم بخلافه وهذاجهل منهم. (النفع الكبير، **۱۴۵** مخ)

ژباړه: د احنافو يوه ډله په سخت تعصب اخته ده او په ډېره کلکه د فتاواوو په کتابونو پورې نښتي دي، که دوی کوم صحيح حديث او يا اثر پيدا کړي چې د دوی د مذهب مخالف وي، نو وايي: که دا حديث صحيح وای، امام صاحب به ارومرو له دې سره سمه فتویٰ ورکولای، د هغه پر خلاف به يې پرېکړه نه کوله او دا د دوی ناپوهي ده.

د تېرو شويو امامانو مذهب:

شايد اوس د يو چا په ذهن کې دا خيال پيدا شي چې که د تقليد په اړه د دغو سترو شخصيتونو دا نظر او فتوا وي، نو هغوی ولې تقليد کاوه؟!.

نو راشئ اوس زه دا درته ووايم چې هغوی تقليد کاوه، که نه؟ په ياد ولرئ چې کله زه وايم فلاني حنفي، يا مالکي، يا شافعي او يا حنبلي، نو د دې مطلب دا نه دی چې هغه تقليد کاوه، بلکې هر يو له خپل دليل او اجتهاد سره سم روان و. که څوک دا پوښتنه وکړي چې بيا نو حنفي ولې بلل کېږي؟ نو ځواب يې دا دی؛ د دوی د استدلال ډول او استنباط شکل عين هغه ډول و لکه د دوی د مشرانو او استادانو، ځکه نو دوی ته حنفي ويل کېږي. دا مطلب يې نه دی چې دوی په هر څه کې تقليد کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثلاً د امام ابو حنیفة رحمه الله لوی شاگردان امام ابو یوسف او امام محمد رحمهما الله وو او دوی په دې معنا حنفیان وو چې دوی په هغه مکتب کې زدکړې کړې وې، چې مشر او مؤسس یې امام ابو حنیفة رحمه الله و. په دې معنا حنفیان نه وو چې د ده تقلید یې کاوه، ځکه د مقلد لپاره په هېڅ صورت دا روا نه ده چې د خپل امام خبره رد کړي.

سره له دې چې امام ابو یوسف او امام محمد رحمه الله په درې ثلثه مسایلو کې له خپل استاد سره مخالفت کړی دی. همدارنګه د امام مالک، امام شافعي او امام احمد رحمهم الله له فکري مکتب سره تړاو درلودونکي هم دوی ته منسوببږي، خو مقلدینو یو هم نه دی معاف کړی، د هر یوه په غاړه کې یې د تقلید رسۍ وراچولې ده، آن شاګردان یې هم د خپل استاد مقلدین بللي دي. حال دا چې په هغوی کې یوه هم نه ځان حنفي، نه مالکي، نه شافعي او نه حنبلي بللی دی، او که هغه مسایل راغونډ کړل شي چې دغو شاګرانو له خپلو استادانو سره پکې مخالفت کړی، نو یو لوی کتاب ترې جوړېدای شي.

تاسو پخپله وګورئ! مقلدین چې کوم نباغلي د حنفي یا شافعي په نوم یادوي، هغوی د خپل ځان په اړه څه لیکي؟! علامه شامي لیکي:

الائمة الشافعیه کالقفال والشیخ ابن علي والقاضي حسین رحمهم الله کانوا یقولون لسنامقلدین للشافعي بل وافق راینارایه ویقال مثله في اصحاب ابي حنیفه رحمه الله مثل ابي یوسف ومحمدرحمهماالله بالاولی وقد خالفاه فی کثیرمن الفروع. (عقود رسم المفتي، ۲۵ مخ)

ژباړه: شافعي امامانو لکه: قفال، شیخ ابن علي او قاضي حسین ویلي؛ موږ د امام شافعي رحمه الله مقلدین نه یو، بلکې زموږ رایه د هغه له رایې سره برابره شوې ده او د امام ابو حنیفة رحمه الله د اصحابو امام ابو یوسف او امام محمد رحمهما الله په اړه همداسې ویل کېدای شي، ځکه هغوی په ډېرو مسایلو کې له امام صاحب سره مخالفت کړی دی.

همدارنګه امام طحاوي رحمه الله هم په کتاب الاثار کې د امام صاحب ډېر مسایل رد کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قال الطحاوي لابن حربويه لايقلدالاعصبي اوغبي. (عقود رسم المفتي، **۲۶** مخ)

ژباړه: امام طحاوي ابن حربويه ته ويلي چې تقليد يا متعصب كوي او يا غبي.

همدارنګه د روح المعاني ليکوال علامه الوسي حنفي ليکي:

ان كان للضلالة اب فالتقليدابوها. (روح المعاني، لومړی ټوک، **۹۷** مخ)

ژباړه: که ګمراهي پلار ولري، نو تقليد يې پلار دی.

همدارنګه امام نووي شافعي رحمه الله چې په منځلاريتوب کې يوه بېلګه وه، د امام شافعي رحمه الله ډېر هغه مسايل چې د صحيحو احاديثو مخالف وو، رد کړي او صحيح احاديث يې خپل مذهب ګرځولی دی. پخپله د النووي المجموع وګورئ او ليکلي يې دي چې همدا د امام شافعي رحمه الله مذهب دی، ځکه د امام شافعي رحمه الله وينا ده: **اذا صح الحديث فهو مذهبي.** يعنې صحيح حديث زما مذهب دی.

خو د اوسنيو احنافو په اند چې څوک د امام صاحب قول پرېږدي، په صحيح حديث عمل وکړي، نو هغه له سمې لارې اوړي. د سپکو-سپورو لايق ګرځي او په دې هر څوک ښه خبر دی. پر دې سربېره لوی ظلم دا دی چې صحيح حديث په ناسمو تاويلونو د خپل مذهب تابع کوي. د ايمان غوښتنه خو دا ده چې مذهب د صحيح حديث تابع شوی وای.

رسول اکرم ﷺ وايي:

لايؤمن احدكم حتى يكون هـواه تابعالماجئـت بـه. (رواه البغوي في شرح السنة والنووي في اربعينه وقال هذاحديث حسن رقم الحديث **۴۱** وهو صحيح معنا)

ژباړه: په تاسو کې هېڅوک تر هغو مومن نه دی چې نفسي غوښتنې يې زما د راوړي دين تابع نه شي.

پر دې لوی جرم د احنافو سترو علماوو هم اقرار کړی چې په هغوی کې يو مولوي اشرف علي تهانوي هم دی، نوموړی ليکي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې مقلدین خپل امامان له تېروتنې معصوم او د هغوی پیروي فرض بولي او په دې باور دي چې که څه هم د امام صاحب قول هر څومره د صحیح حدیث مخالف دی، دلیل یې له قیاس پرته بل شی نه دی. بیا هم په حدیث کې د بېرې نیمګړتیاوې راباسي او په ډېرو لیرو تاویلونو سره هغه حدیث ردوي، خو د امام قول نه پرېږدي. دا سې تقلید حرام او د الله ﷻ د دې قول مصداق دی:

اتخذوا احبارهم ورهبانهم اربابامن دون الله. (فتاویٰ امدادیه، ۴ جلد، ۹۰ صفحه)

یعنې دوی خپل علماء او پوهان له الله ﷻ پرته په ربوبیت نیولي وو.

د قران کریم او نبوي احادیثو پر خلاف د علامه کرخي حنفي لـه خوا د اصولو جوړول

قرآن کریم او نبوي احادیث د بېځایه تاویلونو په مټ د خپل مذهب تابع کول د احنافو اساسي اصول دي، آن ځینو حنفي علماوو ویلي: کوم آیت یا حدیث چې زموږ د مذهب مخالف وي، هغه آیت یا حدیث منسوخ دی.

وګوره ! دوی لیکي:

ان کل آیت تخالف قول اصحابنافانهاتحمل علی النسخ اوعلی الترجیح والاولی تحمل علی التأویل من جهة التوفیق. (اصول الکرخي، ۸ مخ)

ژباړه: هر آیت چې زموږ د مذهبي علماوو له قوله مخالف وي، هغه یا منسوخ دی یا به پر ترجیح حمل کېږي او ښه خبره دا ده چې تاویل پکې وشي، ترڅو زموږ د مذهب او آیت تر منځ توفیق راشي.

بل ځای لیکي:

ان کل خبریجئ بخلاف قول اصحابنافانه یحمل علی النسخ اوعلی انه معارض بمثله.

(اصول الکرخي، ۲۹ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: هر هغه حدیث چې زموږ د مذهبي علماوو د قول پر خلاف وي، هغه به یا پر نسخه او یا پر دې حمل کېږي چې په مقابل کې یې بل داسې حدیث شته چې زموږ تائید کوي.

د مکې مشرکینو هم رسول اکرم ﷺ ته عین همدا ډول اصول وړاندې کړي وو او ورته ویل به یې:

د قرآن کومه برخه چې زموږ د عقایدو مخالفه ده، هغه منسوخه کړه، بیا دې خبره منو او ایمان درباندې راوړو. اعاذنا الله من مثل هذالتحریف

پر ملائکو د تقلید تور لګول

اوس خپل اصلي بحث ته ځو چې په هغه کې میرمحمد صاحب شیطان لومړی غیرمقلد بللی، نو موړی لیکي:

کله چې ادم علیه السلام د خپل وخت خلیفه یا امام اعظم شو، نو ملائکو یې تقلید وکړ چې د ادم د مقلدینو په نوم مشهوره شوې او دوی لومړني مقلدین وو. په اول ځل چې چا له تقلیده تېښته وکړه هغه شیطان وو، عین په همدې ډول په محمدي امت کې د امام اعظم رحمه الله له تقلیده د تښتېدونکو نوم غیرمقلدین دی چې د ابلیس لعین پیروي او تقلید په خوښي خپلوي، خو د امام اعظم رحمه الله له تقلیده تښتي. احناف د امام اعظم رحمه الله مقلدین دي او د ملائکو په شان د خپل ستر امام په تقلید ویاړي. د نوموړي د خبرې خلاصه دا شوه چې د امام اعظم تقلید نه کوونکی یا شیطان او یا د هغه یار دی، خو څوک چې د هغه تقلید کوي، هغه یا فرشته او یا د هغوی پر لار روان دی.

ځواب: لومړۍ خبره دا ده چې تا ادم علیه السلام خلیفه یا امام اعظم بللی، نو ته یو ځل دا ووایه چې خلیفه څه ته وایي؟!.

الخلیفه: الامام الذي لیس فوقه امام. یعنې خلیفه هغه امام ته وایي چې تر ده پورته بل امام نه وي، نو تا په کوم دلیل امام ابوحنیفة رحمه الله امام اعظم کړ؟ ایا د هغه په حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کوم قرآني آيت نازل شوی دی چې دی امام اعظم دی؟ لکه ابراهيم ﷺ ته چې الله ﷻ ويلي دي:

قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا. (البقرة، ۱۲۴ آية)

يعنې الله ﷻ وويل: زه تا خلکو ته امام ټاکم.

اوس چې تا ابوحنيفة رحمه الله لوی امام کړ، نو څرګنده شوه چې ته د ادم ﷺ امامت نه منې او په دې سره ته د ابليس ملګری او غيرمقلد شوې.

نوموړي عالم بيا ليکلي چې فرشتو د ادم ﷺ تقليد وکړ او د ادم ﷺ د مقلدينو په نوم مشهوري شوې. حيراني ده، دعوه خو د فاضل او حکيم کوې، خو دومره ستره تېروتنه دې کړې چې د علم او پوهې جنازه دې ښخه کړې ده. ته په دې هم خبر نه يې چې الله ﷻ ادم ﷺ د ځمکې لپاره د خليفه په حيث رالېږلی و، نه د اسمان لپاره؛ چې ملائکې هم د دوی په تقليد او اطاعت مکلفې وې. داسې معلومېږي چې ته د قرآن کريم په تفسير هم خبر نه يې، نو دې آيت ته وګوره !:

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً. (البقرة، ۳۰ آية)

يعنې هغه وخت درياد کړه چې ستا رب ملائکو ته وويل: زه په ځمکه کې خليفه پيدا کوم.

د تفسير جلالين ليکوال د دې آيت په تفسير کې ليکي: **يخلفني في تنفيذ احکامي فيها وهو آدم.** (تفسير جلالين، ۸ مخ)

يعنې دی به په ځمکه کې د احکامو په پلي کولو کې زما خليفه وي او هغه ادم ﷺ دی.

بله خبره دا ده چې تا ادم ﷺ د ملائکو امام بللی، سره له دې چې ادم ﷺ د فرشتو امام نه و، لکه په پورتني آيت سره چې ثابته شوه. فرشتو چې ادم ﷺ ته کومه سجده کړې وه، هغه د الله ﷻ په امر وه؛ نه د ادم ﷺ په امر. ته د تقليد په نشه کې دومره بې سده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي يې چې د فرشتو په غاړه کې دې هم د تقليد رسۍ وراچولې ده او وړاندې دې موسیٰ ؑ د خضر ؑ مقلد بللی دی. يعنې فرشتې هم مقلدې دي، انبياء کرام هم، خو امام يوازې ابو حنيفة رحمه الله دی.

د حيرانتيا ځای خو دا دی چې کله يو څوک امام ابو حنيفة رحمه الله ته مقلد ووايي، نو پر تاسو بده لګېږي، خو پخپله مو له فرشتو نيولې تر انبياوو ټول مقلدين کړي دي.

او بيا دې وړاندې ليکلي چې فرشتې لومړنۍ مقلدينې شوې، نو پوښتنه دا ده چې ملائکې چا د آدم ؑ مقلدينې وبللې، تاسو؛ که الله ﷻ او يا رسول اکرم ﷺ؟ که تاسو ياست، نو ستاسو خبره خو هېڅ ته حجت نه ده، ځکه نو موږ هغه څه درته وايو چې الله ﷻ يې امر راته کړی دی:

قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ. (البقرة، ۱۱۱ آية)

يعنې که تاسو رښتيا وايست، نو دليل مو راوړئ.

بيا مو ويلي چې له دې تقليده تښتېدونکی ابليس و، نو زه وايم آدم ؑ شيطان ته هېڅ حکم نه و کړی چې ده يې اطاعت کړی وای او دا ستاسو علمي خيانت دی چې وايست: ابليس د آدم ؑ له اطاعته تښتېدی، بلکې ابليس د الله ﷻ له اطاعته تښتېدلی و.

قرآن کريم وګوره؛ نو به درته څرګنده شي چې ستا خبره تر کومه ځايه کره ده؟! الله ﷻ خو وايي: (ففسق عن امرربه) يعنې شيطان د خپل رب د امر له منلو سرغړونه وکړه. او که ستا دعوه دا وي چې يو چا ته سجده کول د هغه تقليد او اطاعت وي، نو دا دعوه دې هم بېځايه ده، ځکه د يوسف ؑ په اړه ويل شوي: (وخرواله سجدا) يعنې يوسف ؑ ته د هغه مورو پلار او ورونو ټولو سجده وکړه، خو له دې سره-سره هېڅ نه دي ويلي چې يعقوب ؑ له خپلو زامنو سره يو ځای د يوسف ؑ مقلد و. **ففهم ولاتکن من الغافلين الضالين**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مير محمد له خوا شيطان لومړی غير مقلد بلل

نومورې ليکي چې په تاريخ کې شيطان لومړنی غيرمقلد و. دی خپله دا ادعا داسې بيانوي:

بايد پوه شې چې شيطان لومړنی شخص و چې په ډاګه يې د نه تقليد لار خپله کړه او هغه له دې امله چې د الله ﷻ حکم يې ونه مانه او د خپلو نفسي غوښتنو پيروي يې وکړه.

راشئ قرآن کريم ته غوږ شو چې هغه څه وايي؛ ايا هغه د الله ﷻ اطاعت وکړ او که يې د خپلو نفسي غوښتنو تقليد؟!

الله ﷻ وايي: (فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِرَبِّه) يعنې شيطان د خپل رب له امره سرغړونه وکړه.

معلومه شوه چې شيطان د خپل رب په نه اطاعت کولو ګمراه شوی، بلکې تر هر چا لوی ګمراه دی.

بل ځای الله ﷻ وايي:

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ اِتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِهُدًى مِّنَ اللهِ.

ژباړه: څوک تر هغه چا ډېر بې لارې يا ګمراه دی چې له الٰهي هدايت پرته يې د خپلو نفسي غوښتنو پيروي کړې وي؟!.

بل ځای الله ﷻ وايي:

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ.

يعنې تا هغه سړی ونه ليد چې خپل خواهش يې الله وګرزاوه او الله ﷻ له پوهې سره-سره بې لارې کړ.

له دغو دلايلو څخه موږ ته د ورځې په څېر جوته شوه چې شيطان لومړی کس و چې د خپلو نفسي غوښتنو پيروي يې وکړه، د هغو مقلد شو او په عامه توګه د يوه ړانده مقلد په توګه راڅرګند شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احنافو ته هم موږ هغه نصيحت کوو، چې الله ﷻ ټول انسانيت ته کړی دی او هغه دا چې:

اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ. (الاعراف، ۳ آية)

ژباړه: د هغه څه پيروي وکړئ چې ستاسو د رب له خوا در ته نازل کړل شوي، له هغه پرته د نورو وليانو پيروي مه کوئ، په تاسو کې پند اخيستونکي ډېر کم دي.

بل ځای الله ﷻ وايي:

وَمَااخْتَلَفْتُمْ فِيْهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ اِلَى اللهِ. (الشورىٰ، ۱۰ آية)

ژباړه: په کوم شي کې چې تاسو اختلاف کړی، د هغه فيصله الله ﷻ ته وسپارئ !.

بل ځای الله ﷻ وايي:

وَلاَ تَتَّبِعُواْ أَهْوَاء قَوْمٍ قَدْ ضَلُّواْ مِن قَبْلُ وَأَضَلُّواْ كَثِيرًا وَضَلُّواْ عَن سَوَاء السَّبِيلِ.

(المائدة، ۷۷ آية)

ژباړه: د هغه قوم پيروي مه کوئ چې وړاندې بې لارې شوی، نور يې هم ډېر بې لارې کړي او له سمې لارې اوښتي دي.

بل ځای الله ﷻ فرمايي:

وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ.

(البقرة، ۱۲۰ آية)

ژباړه: که دې وروسته تر هغه چې علم درکول شو، د دوی د هوا پيروي وکړه، نو نه الله ستا دوست او نه مرستندوی دی.

دا خبره خو د ورځې په څېر څرګنده وه چې ادم ؑ ته سجده کول د الله ﷻ امر و، خو ده له دې سره-سره هغه ونه مانه او د خپلې نفسي غوښتنې پيروي يې وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرمحمد صاحب وایي مقلدین د ملائکو او غیرمقلدین د شیطان په څېر دي.
اوس تاسو ووایاست چې ایا مقلدین د ملائکو په څېر دي، که د هغه شیطان په څېر چې تر هر څه وړاندې یې د خپل نفس تقلید وکړ؟!.
میرمحمد صاحب وړاندې لیکي: غیرمقلدین د شیطان تقلید په خوشحالي کوي، خو د امام اعظم رحمه الله له تقلیده تښتي.
زه وایم مقلدین په ډېرې خوشحالي د شیطان تقلید کوي، خو د هغه چا له تقلیده تښتي چې الله ﷻ د ټول امت امام اعظم، بلکې امام الانبیاء ګرځولی دی. د هغه د پیروي امر یې کړی او د دې شاهدي یې خپله قرآن ورکړې ده:
وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا. (لقمان، ۲۱ آیة)

ژباړه: کله چې دوی (کفارو) ته وویل شي؛ هغه څه ته راشئ چې الله نازل کړي، دوی وایي موږ د هغه څه پیروي کوو چې پلرونه مو پرې موندلي دي.
وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا.

(المائدة، ۱۰۴ آیة)

ژباړه: کله چې دوی ته وویل شي چې د الله ﷻ نازل کړي (کتاب) او د رسول (احادیثو) ته راشئ، دوی وویل: موږ ته هغه څه کافي دي چې خپل پلرونه مو پرې پیدا کړي دي.
نو راشئ موږ له الله ﷻ څخه سوال کوو چې څوک ستا د نبي پرېکړه نه مني، د امام په قول پورې نښتی وي، ستا په احادیثو تر هغو عمل نه کوي چې د امام ابوحنیفة رحمه الله تر څو په نه وي پرې لګېدلي او د هغه له رایې سره موافق نه وي، نو ایا دا سړی د رسول الله ﷺ پیروي کوي، که د شیطان؟.
الله ﷻ وایي:
فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوْا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُوْنَ أَهْوَائَهُمْ. (القصص، ۵۰ آیة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که دوی ستا خبره ونه منله، نو پوه شه چې دوی د خپلو خواهشاتو پیروي کوي.

څرګنده شوه چې مقلدین له ډېره وخته په دې زړه ناروغي اخته دي چې هر وخت دوی قرآن او سنت ته راوبلل شي، نو دوی مخونه ترې اړوي او د خپل عمل په استدلال کې نیکه ګان او پلرونه وړاندې کوي. الله ﷻ هم موږ ته د داسې کسانو په اړه خبرداری راکړی چې که دوی د محمد ﷺ خبره ونه منله، نو باور وکړئ چې دا خلک یوازې د خپلو نفسي غوښتنو په طلب کې سرګردان او لالهاند دي.

د مولوي عبدالغني جابروي او مولوي محمدولي درویش یوه شبهه او د هغې ځواب

مولوي عبدالغني جابروي صاحب پخپل کتاب اغراض جلالین کې د دې آیت: (خَلَقْتَنِيْ مِنْ نَّارٍوَّخَلَقْتَهُ مِنْ طِيْنٍ) په تشریح کې لیکي: شیطان لومړنی هغه کس و چې تقلید یې پرېښود، بیا په استفهامي ډول وایي: که هغه مقلد و، نو تاسو وواياست چې د چا مقلد و؟ نو چې د هغه مقلدوالی نه شی ثابتولای، څرګنده شوه چې هغه غیرمقلد و !!!.

همدا دعوه مولوي محمدولي درویش صاحب پخپل کتاب (ایا د جنازې په لمانځه کې د فاتحې ویل سنت دي؟) هم کړې ده.

که څه هم د میرمحمدصاحب د ځواب په ترڅ کې د دواړو ځواب شوی دی، خو بیا هم اړینه ګڼم چې دوی ته پخپل انداز ځواب ورکړم.

ځواب: لکه څنګه چې ستاسو دعوه ده چې شیطان لومړنی غیرمقلد و، نو زموږ دعوه دا ده چې ملائکې لومړنۍ غیرمقلدې وې. که تاسو وایاست چې نه هغوی مقلدې وې، نو وو وایه د چا مقلدې وې؟ نو که تاسو د ملائکو تقلید هېڅکله نه شی ثابتولای، نو ومنئ او ایمان راوړئ چې ملائکې غیرمقلدې وې او دلیل یې د الله ﷻ دا قول دی: (اِنِّـیْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

جَاعِلٌ فِیْ الْاَرْضِ خَلِیْفَةً) ځکه په دې آیت کې الله ﷻ ویلي چې زه په ځمکه کې خلیفه پیدا کوم، دا سې یې نه دي ویلي چې په آسمان کې خلیفه پیدا کو.

د تقلید او اتباع توپیر

وړاندې تر دې چې د میرمحمد صاحب د یوې بلې هغه شبهې ځواب ورکړم چې په هغې کې یې هڅه کړې چې موسیٰ ؑ د خضر مقلد کړي. اړینه ګڼم چې د تقلید او اتباع تر منځ توپیر واضیح کړم.

د تقلید تعریف مو وړاندې په پوره تفصیل سره په څو پاڼو کې ذکر کړ، چې لنډ حاصل یې دا و چې له دلیل پرته د یو چا خبره منل، خو د بنوري ټاون د مدرسې استاد او مفتي ښاغلی محمدولي درویش پر ضد ولاړ دی او وایي د اتباع او تقلید تر منځ هېڅ توپیر نشته، بلکې دواړه د یوه شي دوه نومونه دي، ځکه په قرآن کریم کې د تقلید لپاره د اتباع لفظ هم کارول شوی دی، لکه چې وایي: (فَاتَّبَعُوْا اَمْرَ فِرْعَوْنَ) یعنې هغوی د فرعون د حکم اتباع وکړه، همدا رنګه په یو بل ځای کې وایي: (قَالُوْا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَیْهِ اٰبَآءَ نَا) یعنې موږ به د هغه څه پیروي کوو چې خپل پلرونه مو پرې موندلي دي. نو څرګنده شوه چې تقلید اتباع ده او هېڅ توپیر نه لري.

ځواب: لومړی خبره دا ده چې میرمحمد صاحب د امت ټول علماء حنفي او که غیرحنفي دي، دروغجن بللي، ځکه هغوی د تقلید او اتباع تر منځ توپیر کړی او تقلید یې غندلی دی.

یو ځل بیا د دې مضمون لومړنیو برخو ته پاملرنه وکړئ او بیا وړاندې لاړ شئ! زموږ دعوه همدا ده چې تقلید سراسر غلط کار او ضلالت دی، خو ستا د پوهاوي لپاره یو څو خبرې کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په التوضيح والتلويح کې وايي: **فالمعرفة ادارک الجزئيات عن دليل فخرج التقليد.** (التوضيح والتلويح، ۱۱ مخ)

يعنې په دليل سره د جزئياتو درک ته معرفت وايي، نو په دې سره تقليد ووت، (ځکه هلته د دليل پېژندنه نه وي).

همدارنګه امام شافعي رحمه الله هم تقليد جهل او ناپوهي بللې او ويلي يې دي:

وبالظن والتقليد لايحصل العلم والمعرفة. (فقه الاکبر، ۷ مخ)

په ګمان او تقليد علم او معرفت نه حاصلېږي.

بيا وړاندې وايي: (**وذالک لايکون علما**) تقليد پوهه نه، بلکې ناپوهي ده.

همدارنګه د امام احمد بن حنبل رحمه الله وينا ده:

لا تقليدنى ولاتقليد مالکا ولاالشافعي ولا الاوزاعي ولاالثوري وخذمن حيث اخذوا. (الاعلام، ۲ ټوک، ۳۲ مخ)

ژباړه: مه زما، مه د مالک، مه د شافعي، مه د اوزاعي او مه د ثوري تقليد کوه، ته هم له هغه ځايه اخذ کوه له کومه ځايه چې دوی کړی دی.

همدارنګه علامه الوسي حنفي هم تقليد ګمراهي بللې او ليکلي يې دي: **ان کان للضلالة فالتقليد ابوها.** (روح المعاني، لومړی ټوک، ۹۷ مخ)

يعنې که ګمراهۍ پلار درلوداى، تقليد به يې پلار واى.

همداراز علامه طحاوي حنفي رحمه الله ليکي: **لايقليدالاعصبي او غبي.**

يعنې له متعصب او سخت ناپوه پرته بل څوک تقليد نه کوي. (عقودالرسم المفتي، ۲۷ مخ)

داسې ښکاري چې مفتي محمدولي صاحب په قرآن پوهنه کې تر خپلو امامانو يو قدم وړاندې تللی او يا کېدای شي دغو علماوو له غيرمقلدينو سره مينه درلوده چې له همدې امله يې تقليد غندلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر حال؛ دا خو ستاسو کورنۍ لانجه ده، موږ نه پوهېږو چې څوک رښتيني او څوک دروغجن دی؟! مګر اوس تحقیقي ځواب ته غوږ شه!

ښاغلي مفتي محمدولي ته به ووايم چې يا خو په عربي ژبدود نه پوهېږي، يا عارفانه تجاهل کوي او يا غواړي عوام تېرباسي. بېشکه په قرآن کريم کې د تقليد لپاره د اتباع لفظ کارول شوی، له دې نو دا ولې لازمه شوه چې تقليد او اتباع يو شی دي؟ راشه وګوره په قرآن کريم کې د سمک ماهي لپاره د لحم لفظ کارول شوی دی، همدارنګه په قرآن کريم کې د مديني (ښار) لپاره د قريه (کلي) لفظ استعمال شوی دی، نو ايا په دې سره ماهی او غوښه، ښار او کلی سره يو شول؟ نه؛ هېڅکله نه!

راشه! زه دې د عربي ژبې په ځينو داسې الفاظو خبر کړم چې په يوه وخت کې د څو معناوو لپاره استعمالېږي. ځينې وختونه خو يو لفظ د خپل ضد لپاره هم استعمالېږي. د قرء لفظ وګوره په عربي کې د حيض او طهر دواړو لپاره استعمالېږي. ايا اوس ته دا وايې چې حيض او طهر يو شی دی او د دواړو ترمنځ هېڅ توپير نشته؟ همدارنګه مولٰی لفظ په عربي کې د بادار لپاره هم استعمالېږي او د مريي لپاره هم. همدارنګه جارية په عربي کې کنيزې ته هم وايي او مينځې ته هم. همدا ډول عين په عربي کې سترګې ته هم وايي، چينې ته هم او سرو زرو ته هم.

زما په اند د مفتي صاحب د پوهېدو لپاره دا څو بېلګې بس دي. ايا اوس به هم مفتي محمدولي صاحب دا وايي چې مالک، مريی، کنيزې، مينځه، سترګه، چينه او سره زر يو شی دي؟!.

حقيقت دا دی چې د ځای په بدلون د لفظ په معنا کې هم بدلون راځي، لکه څرنګه چې د مريي لپاره د مولا د لفظ په کارېدلو له هغه مالک او له مالکه مريی نه جوړېږي، همدارنګه د تقليد لپاره د اتباع په کارېدو تقليد د رسول اطاعت نه، بلکلې هماغه تقليد دی.

هو! دا يوه خبره شته چې د دواړو ښکاره بڼه سره ورته ده، خو په حقيقت کې د دواړو ترمنځ د ځمکې او آسمان توپير دی. لکه څنګه چې د اوبو او بولو ښکاره بڼه يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، خو په حقیقت کې یو پاک او بل ناپاک دی. له همدې امله ټولو امامانو رحمهم الله له دې ناپاکۍ څخه د ځان پر ژغورنه ډېر ټینګار کړی دی. راشه وګوره! په دې دعوه کې یوازې زه نه یم، بلکې ډېرو مخکنیو علماوو هم د تقلید او اتباع تر منځ توپیر کړی دی.

د (التقلید واحکامه) کتاب لیکوال سعد بن عبد العزیز الشثري لیکي:

التقلیدالتزام المکلف مذهب غیره بلاحجة. اماالاتباع فهوماثبت علیه حجة. وممن قال بذالک ابن خویذ منداد، وابن عبدالبر، وابن القیم، والشاطبي وغیرهم. (جامع بیان العلم، ۲ ټوک، ۱۴۳۲ مخ. الاعتصام ۳۴۲ مخ. اعلام الموقعین، ۲ ټوک، ۱۸۲ مخ)

ژباړه: تقلید پر ځان له دلیل پرته د یو چا د مذهب التزام دی. اتباع د هغه څه نوم دی چې دلیل ولري دا توپیر ابن خویذ منداد، ابن عبد البر، ابن القیم، امام شاطبي او نورو بیان کړی دی.

همدارنګه امام ابن عبد البر رحمه الله پر دې د امت د علماوو اجماع نقل کړې او وایي:

اجمع الناس علی ان المقلدلیس معدودا من اهل العلم وان العلم معرفة الحق بدلیله، فان الناس لایختلفون ان العلم هوالمعرفة الحاصلة عن الدلیل وامابدون الدلیل فانما هو التقلید. (اعلام الموقعین، لومړی ټوک، ۱۷ مخ. مختصرجامع بیان العلم وفضله باب فسادالتقلید ونفیه، ۲۹۲-۳۰۴ مخونه)

ژباړه: خلکو پر دې اتفاق کړی چې مقلد د علماوو په ډله کې نه شي شمېرل کېدای، ځکه علم هغه دی چې حق په دلیل سره وپېژندل شي، له همدې امله خلکو په دې کې هېڅ اختلاف نه دی کړی چې علم هغه معرفت دی چې له دلیله حاصل شي او له دلیل پرته هغه تقلید دی.

همدا وجه ده چې تر ننه هېچا د رسول اکرم ﷺ د اتباع تعریف په تقلید سره نه دی کړی. که مو باور نه کېږي نو د هر مفسر تفسیر، په عربي وي؛ که په بله ژبه، د مقلد وي، که د غیرمقلد، درواخلئ او وګورئ چې هېچا هم د اتباع لفظ؛ چې له رسول سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمال شوی وي، په تقلید سره نه دی ترجمه کړی. ځکه اتباع یوازې په رسول پورې خاصه ده او له هغه پرته د بل چا پیروي تقلید دی.

د میرصاحب له لوري موسیٰ ؑ د خضر ؑ مقلد ګڼل

دی لیکي: کله چې د الله ﷻ په امر موسیٰ ؑ خضر ؑ ته ورغی، نو د مقلدانه ادابو په پرځای کولو یې وویل:

هَلْ اَتَّبِعُکَ عَلی اَنْ تُعَلِّمَنِيْ مِمَّا عَلِمْتَ رُشْداً.

نو موږ یې ترجمه داسې کوي: ایا زه په دې شرط ستا تقلید کولای شم چې ته ما ته له خپل علمه یو څه رشد او هدایت وښیې؟.

ځواب: ښاغلی میرمحمد صاحب ستاسو د عبارت لومړنۍ برخه له دویمې سره ټکر ده. تاسو وویل چې موسیٰ ؑ د الله ﷻ په امر د خضر ؑ حضور ته ورغی، نو ثابته شوه چې د هغه حضور ته د موسیٰ ؑ ورتګ د الله ﷻ په امر و، او تاسو باید پوه شئ چې د الله ﷻ په امر کوم کار کیږي، هغه اتباع وي، نه تقلید. تاسو چې په خپلو الفاظو کې د مقلدانه ادابو د پرځای کولو خبره کړې، دا صرف ضد او عناد دی.

وړاندې په تلو یې د مقلد او متبع دواړه الفاظ کارولي دي، ځکه ده ته معلومه ده چې نبي متبع وي، نه مقلد. نو د دې لپاره چې څوک نیوکه ورباندې ونه کړي، نو له همدې وجې یې د متبع لفظ ذکر کړی دی.

او له دې آیت څخه: هَلْ اَتَّبِعُکَ عَلی اَنْ تُعَلِّمَنِيْ مِمَّا عَلِمْتَ رُشْداً. مقلدانه اداب نه، بلکې د زدکړې اداب ثابتیږي او آیت پخپله هم پر دې معنیٰ دلالت کوي.

د دې آیت په اړه ډېر مفسرین همدا وایي چې د موسیٰ ؑ دا سفر د زدکړې لپاره و، نه د تقلید لپاره، او تا ته همدا اوس-اوس څرګنده شوه چې تقلید او علم دوه متضاد شیان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حيرانتيا خبره خو دا ده چې کوم آيت الله ﷻ په قرآن کريم کې د علم د ارزښت لپاره ذکر کړی، له هماغه آيته ميرمحمد صاحب د تقليد ثابتولو ناکامه هڅه کړې ده.

حقيقت دا دی چې ښاغلي ميرمحمد صاحب د قرآن کريم په الفاظو کې لاسوهنه نه شوای کولای، نو يې په تفسير کې لاسوهنه وکړه. د داسې کسانو په اړه الله ﷻ وايي:

وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ.

(البقرة، ۵۷ آية)

ژباړه: د دوی يوه ډله داسې ده چې د الله ﷻ کلام اوري، وروسته تر هغه چې پرې پوه شي، تحريف پکې کوي او دوی پوهېږي.

وروسته ليکي: په دې سره خضر عليه السلام موسی عليه السلام ته وويل د تقليد او اتباع لار ډېره ستونزمنه ده، ته به تنګ پرې ونه کړای شې او د همت په بايللو به د تقليد اداب له لاسه ورکړې او ورته ويې ويل: (انک لن تستطع معی صبرا) يعنې ته زما سره د صبر کولو توان نه لرې.

ځواب: درنو لوستونکو ! تاسو په قرآن کريم کې د ميرمحمد صاحب څرګنده لاسوهنه وليده. اوس موږ له ده څخه پوښتنه کوو چې ده خضر عليه السلام ته کومې خبرې منسوبې کړې، هغه د قرآن کريم په کوم آيت کې شته، په کوم حديث کې راغلې دي او که خضر عليه السلام په خوب کې درته ويلي دي؟ موږ خو وړاندې داسې فکر کاوه چې مقلدين يوازې په امام ابوحنيفة رحمه الله پسې دروغ وايي، په دې خبر نه وو چې مقلدين په تعصب کې پر انبياء کرامو او اولياوو هم دروغ تړي. فلعنة الله على الكاذبين

سره له دې چې د خضر عليه السلام له خوا موسی عليه السلام ته د (انک لن تستطع معی صبرا) ويلو سبب پخپله په قرآن کريم کې موجود دی. هغه دا چې په وړاندې تلو به خضر عليه السلام کوم کارونه کوي، هغه ټول د ظاهري شريعت مخالف دي او يو رسول څنګه کولای شي چې د شريعت مخالف کار وزغمي؟ له همدې وجې خضر عليه السلام وړاندې لا هغه ته خبرداری ورکړی و، چې ته به زما پر هغو کړنو چې د شريعت مخالفې وي، صبر کوې. دا د هماغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسې حقیقت دی چې میرمحمد صاحب د تقلید جامه وراغوستې وه. د زیات تفصیل لپاره تفسیر ابن کثیر، ۳ ټوک، ۱۵۲ مخ، تفسیر قرطبي له ۱۳ څخه تر ۲۸ پورې، تفسیر فتح القدیر، ۳ ټوک، له ۴۲۵ څخه تر ۴۳۷ پورې، او تفسیر المنیر، ۸ ټوک، ۲۸۹ مخ وګورئ)

وړاندې لیکي:

فَلاَ تَسْأَلْنِي عَن شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَکَ مِنْهُ ذِکْرًا.

یعنې ته تر هغو زما څخه د هېڅ شي پوښتنه مه کوه، څو چې زه پخپله درته ونه وایم.

د امام د تقلید معنی همدا ده چې مقلد له هغه څخه د هېڅ شي پوښتنه نه شي کولای.

ځواب: ښاغلیه! په دې آیت کې دا څرنګه ثابته شوه چې د دلیل مطالبه نشته؟ هو! دا ثابته شوه چې د دلیل په غوښتنه کې بیړه په کار نه ده، لکه د (حتی احدث) لفظ چې همدا معنا افاده کوي. داسې ښکاري چې د تقلید پټۍ دې پر سترګو داسې غوړېدلې چې د قرآن په هر ځای کې تقلید درته ښکاري، له دې پرته بل څه نه وینې.

ښاغلی میرمحمد! د موسی علیه السلام دا واقعه ستا د مذهب مخالفه او زموږ تائید دی. ته لږ قرآن کریم په غور ولوله! او دا خبره له هېڅ عالمه پټه نه ده چې موسی علیه السلام په هر ځای کې له خضر علیه السلام څخه د دلیل غوښتنه کړې ده چې تا دا کار ولې وکړ؟ سورة کهف لږ په دقت ولوله! له دې واقعې څخه موږ دا درس تر لاسه کوو چې که هر کار د شریعت مخالف ولیدل شي، نو دلیل وغواړئ. بلکې قرآن کریم موږ په ټینګه همدې دریځ ته هڅوي. لکه چې وایي: وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ. یعنې د هغه څه پیروي مه کوه چې په اړه یې علم نه لرې. بل ځای الله جل جلاله وایي: قُلْ هَـذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَاْ وَمَنِ اتَّبَعَنِي. (یوسف، ۱۰۸ آیة)

ژباړه: ورته ووایه! دا زما لار ده، زه او زما پیروان په پوهه الله ته بلنه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی ميرمحمد صاحب ! قرآن کريم خو وايي د دين هېڅ کار له دليل پرته مه کوئ ! او دا کار يوازې د نبي او مجتهد نه دی، بلکې د هر هغه چا دی چې د نبي د پيروي دعوه کوي، ځکه په قرآن کريم کې د (من اتبعني) الفاظ راغلي چې وايي: هر څوک چې د نبي پيروي کوي، د هغه دنده دا ده چې په پوهه او بصيرت سره کار کوي. په ړندو سترګو پر مخ نه ځي، بلکې په دنيا کې چې هر انسان د دين کوم کار کوي، له هغه څخه د دليل غوښتنه د قرآن کريم حکم دی.

الله ﷻ ويلي دي:

قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ.

يعنې ورته ووايه که تاسو رښتيني ياست؛ دليل مو راوړئ.

درنو لوستونکو ! اوس تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې د قرآن کريم امر ومنو ، که د ميرمحمد صاحب؟ ! ميرمحمد صاحب خو وايي تقليد وکړئ، دليل مه غواړئ او د الله ﷻ وينا ده چې له دليل پرته عمل مه کوئ ! دا سې ښکاري چې ميرمحمدصاحب له الله ﷻ سره جګړه کوي. د الهي قوانينو ردولو او خپلو کرغېړنو اصولو پلي کولو ته يې ملا تړلې ده.

د اعتبار له لفظ څخه د قياس معنا اخيستل

ووجوب الاعتبارای القياس حکم مع انه ليس من افعال الجوارح. (التوضيح والتلويح، ۳۲ مخ)

ژباړه: د اعتبار (قياس) وجوب د الله ﷻ امر دی، خو سره له دې هغه د بدن د غړو فعل نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احنافو دعوه دا ده چې الله ﷻ ويلي دي: (فاعتبروا يا اولى الابصار) يعنې قياس وکړئ، نو له دې آيت څخه معلومه شوه چې قياس فرض دی. (اصول البزدوي، ۲۵۰ مخ. نورالانوار، ۲۲۴ مخ)

اوس راشئ وګورو چې د احنافو دا دعوه تر کومه ځايه رښتينې ده؟ په سورة المؤمنون کې الله ﷻ فرمايي:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً. (مؤمنون، ۲۱ آية)

يعنې ستاسو لپاره په څارويو کې عبرت دی.

که د احنافو له قانون سره سم دلته د عبرت معنا په قياس وشي، نو مطلب دا شو چې ستاسو لپاره په څارويو کې قياس دی.

معنا يې دا شوه چې څاروي څه کوي، تاسو هم هغه کوئ. نه په خوراک او څښاک کې څه بنديز شته؛ څه چې مو زړه غواړي هغه کوئ او نه په واده او نکاح کې، څرنګه چې مو زړه غواړي نکاوې کوئ. په څه ډول چې له حيواناتو سره څه حساب او کتاب نه کېږي، همدارنګه له تاسو سره هم نه کېږي. زما په اند هېڅ حنفي په دې قياس عمل نه کوي. په همدې سورة نور کې الله ﷻ وايي:

يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِأُوْلِي الْأَبْصَارِ. (النور، ۴۴ آية)

ژباړه: الله ﷻ شپه او ورځ اړوي-رااړوي بېشکه په دې کې د عقل د خاوندانو لپاره عبرت دی.

احناف به دلته قياس پر چا کوي؟ يقيناً پر شي يې هم نه شي کولای، که يې کوي، نو هم به پر الله ﷻ دروغ وايي. اعاذنا الله من الافتراء عليه

په سورة يوسف کې الهي وينا ده:

لَقَدْ كَانَ فِيْ قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُوْلِى الْأَلْبَابِ. (يوسف، ۱۱۱ آية) يعنې د دوی په کيسو کې د عقل د خاوندانو لپاره عبرت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دلته هم د عبرت له لفظه د قياس معنا واخيستل شي، نو مطلب دا شو چې لکه ځنګه چې د يوسف عليه السلام ورونو خپل کشر ورور ځاه ته وغورځاوه، تاسې هم له خپلو کشرانو ورونو سره همدا چلند کوئ او لکه ځنګه چې هغوی خپل ورور خرڅ کړ، تاسې هم خپل ورور خرڅ کړئ، خو احناف په دې قياس هم عمل نه کوي.

علامه ابن حزم الاندلسي رحمة الله عليه ليکي:

فلم يستح هولاء القوم ان يسمواالقياس اعتبارا. (الاحکام فی اصول الاحکام، ۲ ټوک، ۳۸۷ مخ)

يعنې دا خلک په دې شرمېږي هم نه چې پر قياس د اعتبار نوم ږدي. اِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ.

حيرانوونکې خبره خو لا دا ده چې وايي:

لوعمل بالحديث لانسدباب الرأئ. (نورالانوار، ۱۷۹ مخ)

يعنې که (د غيرفقيه صحابي) په حديث عمل وشي، نو د رايې دروازه به بنده شي.

علامه ابن حزم الاندلسي رحمه الله ليکي:

ولاعلم احدقط فی اللغة التي بهانزل القرآن ان الاعتبار هوالقياس. (الاحکام فی اصول الاحکام، ۲ ټوک، ۳۸۷ مخ)

يعنې په کومه ژبه چې قرآن کريم نازل شوی؛ هېچا د اعتبار له لفظه د قياس معنا نه ده اخيستې.

الله جل جلاله موږ ته د دې لويو آسمانانو او ځمکو په جوړولو کې پر خپل ستر ځواک او ده چې له خپلو دښمنانو سره څه معامله کړې پر هغوی د فکر او تدبر امر کړی دی، څو موږ پوه شو چې الله جل جلاله پر هر څه قادر دی او ټولې چارې په يوازې ډول پر مخ وړي. ځوک چې لږ عقل او شعور ولري؛ هغه په دې پوهېږي چې د عبرت د لفظ معنا قياس نه ده، ځکه په دې سره قرآن کريم ته د دروغو نسبت کېږي، له دې کبله چې يو ځای هم د عبرت لفظ د قياس په معنا نه دی استعمال شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قياس بنسټ چا کښېښود؟

زموږ دعوه دا ده چې قياس شريعت نه، بلکې د الله ﷻ پر نازل کړي شريعت يو تور داغ دی، ځکه په قياس حلت او حرمت نه ثابتېږي. احناف وايي دوی قياس د حکم مثبت نه، بلکې د حکم مظهر ګڼي، يعنې قياس پر يو شي حکم نه شي کولای، کوم شی چې پټ وي هغه څرګندوي.

موږ وايو دا هسې يوه دعوه ده. چيچل د فيل په غاښو کوي، ښکاروي بل څه. که قياس حکم څرګندولای، ثابتولای يې نه، نو بيا ولې سره مختلف کېدل؟ ځکه حکم خو يو وي، نه دوه او موږ وينو چې پر يوه شي څلور-پنځه حکمونه لګول کېږي. په دې سره ثابته شوه چې قياس مثبت دی، نه مظهر او په دې خبره ښه سر خلاص کړئ چې پر يو شي د حلال او حرام حکم کول دا يوازې د الله ﷻ کار دی. مقربه ملائکه او رالېږل شوی نبي هم د دې واک او اختيار نه لري چې له خپل ځانه يو شي ته حلال او يا حرام ووايي. مجتهد خو ښېخي دا کار نه شي کولای. مطلب د حلت او حرمت حق نه کوم نبي ته شته، لکه الله ﷻ چې وايي:

يَاأَيُّهَاالنَّبِيُّ لِمَ تحَرِّمُ مَااَحَلَ اللهِ لَکَ.

يعنې اې نبي ! ولې هغه څه حراموې چې الله ﷻ درته حلال کړي د ؟ !.

او نه کوم مجتهد ته، لکه الله ﷻ چې فرمايي:

وَلاَ تَقُولُواْ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَـذَا حَـلاَلٌ وَهَـذَا حَـرَامٌ لِّتَفْتَـرُواْ عَلَـى اللّـهِ الْكَذِبَ. (النحل، ۱۱۶ آية)

ژباړه: يو شي ته پخپله خوله مه واياست چې دا حلال او دا حرام دی، څو پر الله دروغ وتړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا چې د قیاس په وسیله یو شی حلال او یا حرام کړځولی، هغه کوا کې پر الله دروغ تړلي دي، ځکه د قیاس کولو معنا دا ده چې د دې شي حکم الله ﷻ نه دی نازل کړی، موږ دا حکم پرې کړی دی.

سره له دې چې الله ﷻ وايي:

اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ.

يعنې نن مې ستاسو دين درته پوره کړ.

حتی الله ﷻ خپل ګران نبي ته هم د قياس کولو اجازه نه ده ورکړې، بلکې ويلي يې دي:

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَااَنْزَلَ اللهُ.

يعنې د دوی پخپلمنځي چارو کې په هغه څه پرېکړه کوه چې د الله ﷻ له خوا درته نازل شوي دي.

همدارنګه الله ﷻ فرمايي:

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَـئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ. (المائدة، ۴۴ آية)

ژباړه: چا چې په هغه څه پرېکړه ونه کړه چې الله ﷻ نازل کړي، هماغه کافران دي.

په بل آيت کې د (فأولئک هم الظالمون) الفاظ راغلي دي. په درېيم آيت کې د (فأولئک هم الفاسقون) الفاظ راغلي دي.

دا آيتونه بيا-بيا زموږ توجه دې خبرې ته راړوي چې که يو څوک له ځانه او يا د مجتهد له لوري د ناسمې فتوا پر بنسټ پر يو شي د حرام يا حلال مهر لګوي، هغه يا کافر، يا ظالم او يا فاسق دی.

د قياس د بطلان لپاره همدا بس ده چې اهل القياس په خپل منځ کې د قياسونو په کولو سره مختلف دي چې له دې کاره الله ﷻ سخته منعه کړې ده.

وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ تَفَرَّقُواْ وَاخْتَلَفُواْ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ. (آل عمران، ۱۰۵ آية)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: لکه هغه کسان دا سې مه کېږئ چې د واضحو دلايلو تر راتلو وروسته سره مختلف شول.

په قياس کې اختلاف کول پخپله د دې خبرې دليل دی چې قياس شريعت نه دی، ځکه په شريعت کې اختلاف امکان نه لري، لکه الله ﷻ چې فرمايي:

أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا. (النساء، ۸۲ آية)

ژباړه: ايا دوی په قرآن کريم کې فکر نه کوي؟ که له الله ﷻ پرته د بل چا له خوا وای؛ دوی به ډېر اختلاف پکې موندلی وای.

په تقليد کې خو خبره تر اختلاف پورې محدوده نه ده، بلکې پر بېلابېلو ډلو وېشل شوي دي چې له دې کاره شريعت په کلکه منعه کړې ده. د بېلګې په ډول شوافع وايي:

د دربيو وېښتانو په مسح کولو سره د سر مسحه صحيح کېږي.

احناف وايي: که د سر دربيمه برخه مسحه نه شي، اودس نه کېږي.

خو ماليکيان بيا وايي نه؛ د لومړنيو اودس صحيح دی، نه د دويمې ډلې، بلکې تر څو چې د ټول سر مسحه ونه شي، د هغه اودس نه صحيح کېږي.

دويمه بېلګه: احناف وايي که يو څوک د الله اجل او يا الله اعظم په ويلو نيت وتړي، نو د هغه لمونځ صحيح کېږي، خو د شوافعو په اند هغه بې لمانځه دی، څو چې د الله اکبر لفظ ونه وايي، لمونځ يې صحيح نه دی.

دربيمه بېلګه: احناف وايي د هبې او تمليک په لفظ نکاح صحيح ده، سړی او ښځه د دې الفاظو په ويلو مېړه او مېرمن ګرځي. کوم اولاد چې يې وشي، هغه حلال دی او که په دواړو کې يو مړ شي، ژوندی د ميراث حق لري.

خو شوافع وايي د نکاح او تزويج له لفظ پرته نکاح نه صحيح کېږي. که دی جماع وکړي، هغه زنا ده. له دې جماع څخه چې يې کوم اولاد وشي، هغه حرام دی او که په دوی کې يو مړ شي، ژوندی د مېراث حق نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درنو لوستونکو ! تاسو وليدل چې د قياس د مالکانو په قياسونو کې څومره د ځمکې او آسمان توپير او اختلاف دی. په بله وينا د قياس خاوندان دا ويل غواړي چې الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ موږ ته نه د اوداسه بشپړه طريقه رابنوولې، نه د لمانځه او نه د نکاح يا واده؛ چې له امله يې موږ قياس ته اړ يو.

سره له دې چې الله ﷻ ويلي دي: (اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ) يعنې نن مې تاسو ته ستاسو دين دربشپړ کړ.

همدارنګه فرمايي:

وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَنَازَعُواْ فَتَفْشَلُواْ وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُواْ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ. (آل عمران، ۴۶ آية)

ژباړه: د الله ﷻ او د هغه د رسول اطاعت کوئ، اختلاف مه کوئ، کنه بې زړه به شئ، قوت به مو له منځه لاړ شي او صبر کوئ؛ بېشکه الله ﷻ له صبرکوونکو سره دی.

همدارنګه د رسول اکرم ﷺ وينا ده:

لاتختلفوا فتختلف قلوبکم.

يعنې اختلاف مه کوئ، که نه زړونه به مو سره مختلف شي. (نسائي، ۲ ټوک، ۹۰ مخ. مستدرک حاکم، لومړی ټوک، ۷۲۵ مخ)

خو په مذهب کې پر پاتېدو او تقليد کولو اختلاف پر موږ واجب دی. اورمرو به موږ اختلاف کوو، که څه هم څرګند آيت او يا صحيح حديث زموږ د دريځ مخالف وي. الله ﷻ دې هدايت راته وکړي. آمين !

پورته مو ثابته کړه چې قياس دين نه دی، ځکه قياس نه د الله ﷻ امر دی، نه د رسول اکرم ﷺ. الله ﷻ خو موږ ته وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ.

(النساء، ۵۹ آیة)

ژباړه: که مو په یو شي کې اختلاف شو، نو الله او رسول ته یې وسپارئ، که پر الله او د اخرت پر ورځ ایمان لرئ.

دا خو څرګنده خبره ده چې قیاس ته رجوع کول نه الله ﷻ ته رجوع ده او نه رسول اکرم ﷺ ته او الله ﷻ دا هم ویلي چې په وینا او کړنه کې تر الله او د هغه تر رسول مه وړاندې کېږئ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ. (الحجرات، ۱ آیة)

ژباړه: اې هغو کسانو چې دوی ایمان راوړئ، تر الله او د هغه تر رسول مه مخته کېږئ.

اساسي خبره دا ده چې رسول اکرم ﷺ هېڅکله نه پخپله قیاس کړی او نه یې صحابه کرامو ته د هغه تربیه او تعلیم ورکړی دی، سره له دې چې الله ﷻ وایي:

وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى (۳) إِنْ هُوَ إِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى. (النجم، ۳-۴ آیة)

ژباړه: دی له ځانه خبرې نه کوي، دا نه ده؛ مګر وحې ده چې ده ته وحې کېږي.

څوک چې وایي محمد ﷺ له ځانه خبرې کړې دي، د هغوی قول په دې آیت سره مردود دی.

بله خبره دا ده چې دا د رسول اکرم ﷺ د فرمان مخالف کار دی.

عن مالک بن انس رحمه الله یقول: الزم ماقاله رسول الله ﷺ فی حجة الوداع (امران ترکتمافیکم لن تضلوا ماتمسکتم بهما کتاب الله وسنة نبیه. (اعلام الموقعین)

له امام مالک رحمه الله څخه روایت دی چې ویلي یې دي: هغه خبره ټینګه ونیسئ چې رسول الله ﷺ په حجة الوداع کې کړې وه، هغه دا چې: ما تاسو ته دوه شیان پرېښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، که تاسو په هغوی پسې ټينګ لاس ونيسئ، هېڅکله به بېلارې نه شئ، هغه د الله ﷻ کتاب او د هغه د نبي سنت دي.

همدارنګه ابن عبدالبر پخپل کتاب جامع بيان العلم کې نقل کوي چې رسول اکرم ﷺ ويلي دي:

لاتهلک امتي حتی تقع فی المقايس فاذا وقعت فی المقايس فقدهلکت. (مختصر جامع بيان العلم وفضله ۲۵۰)

يعنې زما امت به تر هغو هلاک نه شي چې په قياسونو کې نه وي واقع شوی، کله چې په قياسونو کې واقع شي، نو هلاک شو.

له دې څخه د سپينې ورځې په شان جوته شوه چې د مسلمانانو مرجع صرف قرآن کريم او صحيح نبوي سنت دي، لکه الله ﷻ چې فرمايي:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ. (سورة النساء، ۵۹ آية)

ژباړه: که مو په يو شي کې اختلاف شو، نو الله او رسول ته يې وسپارئ، که پر الله او د اخرت پر ورځ ايمان لرئ.

ټول امت پر دې متفق دی چې د اختلاف پيدا کېدو په صورت کې قرآن او نبوي سنت ته رجوع واجبه ده، ځکه دا د قرآن کريم امر دی او ټولو مفسرينو ترې همدا معنا اخيستې ده چې د رسول اکرم ﷺ په ژوند کې ده ته رجوع اړينه وه او د ده تر وفات وروسته د ده سنت ته رجوع ضروري ده.

خو راشئ مونږ مو له يوه داسې سړي سره آشنا کړو چې په اصولو او فروعو کې د احنافو مرجع دی او د هغه د کتابونو له لوستلو پرته هېڅ حنفي مفتي يا قاضي کېدای نه شي، بلکې يو ځوک تر هغو مجتهد کېدای هم نه شي چې د ده کتاب المبسوط يې نه وي ياد کړی، دا سړی د علامه سرخسي په نوم يادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګورئ هغه په دې آیت کې د قیاس ثابتولو لپاره څومره څرګنده لاسوهنه یا تحریف کړی دی. پخپل کتاب کې، چې د (اصول سرخسي) په نوم مشهور دی، لیکي:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ. ان المراد به القياس الصحيح والرجوع اليه عندالمنازعة، وفيه بيان ان الرجوع اليه يكون بامرالله وامرالرسول ولايجوزان يقال المرادهوالرجوع الى الكتاب والسنة. (اصول السرخسي ۲۱۲۹)

ژباړه: د احنافو دا لوی عالم وايي: په پورتني آیت سره ثابته شوه چې له دې څخه د مخالفت په وخت کې صحیح قیاس ته رجوع کول مراد دي او په دې کې دا ویل شوي چې دا رجوع به د الله او رسول په امر وي او دا خبره ناسمه ده چې له دې څخه مراد قرآن او سنت ته رجوع کول دي.

درنو لوستونکو! دا خبره تر ځمکې او آسمان هم درنه ده چې له قرآن او سنت څخه قیاس مراد شي. دا د دوی دینداري او الهي وېره ده چې د خپل مذهب د اثبات لپاره په قرآن کې له لاسوهنې هم ډډه نه کوي، خو دوی دا خبره له پامه غورځولې چې په قرآن کریم کې په لاسوهنه دوی د یهودو او نصاراوو تقلید کوي، نه د امام ابوحنیفة رحمه الله، چې په اړه یې الله ﷻ په قرآن کریم کې وایي:

يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ. (مائده، ۱۳ آیة)

ژباړه: دوی کلمې له خپله ځایه اړوي او دوی ته چې کوم نصیحت شوی و، د هغه لویه برخه یې هېره کړې ده.

د نسفي تفسیر لیکوال لیکي چې د تحریف مطلب دا دی: (یفسرونه بغیر ماانزل) یعنې د نزول خلاف به له ځانه تفسیر کوي. (تفسیرالنسفي، لومړی ټوک، ۳۱۲ مخ)

راشئ اوس مو په نورو خطرناکو لاسوهنو خبر کړم. مولوي محمودالحسن دیوبندي چې په شیخ الهند هم پېژندل کېږي، د خپل کتاب په (۱۰۳) مخ کې دا آیت په څرګند ډول تحریف کړی، اصل آیت خو دا ډول دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ.

خو ښاغلي يو ازې د تقليد ثابتولو لپاره د (اولی الامر) لفظ پکې زيات کړی او ليکي، له همدې کبله الله ﷻ وايي:
فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ.

خو د حيرانتيا خبره دا ده چې تر ننه هېڅ حنفي عالم پر هغه نيوکه نه ده کړې.
همدارنګه مولوي محمود الحسن ديوبندي په سنن ابي داؤد کې هم لاسوهنه کړې ده. امام ابوداؤد پخپل کتاب کې د (باب من رأئ القرأة اذالم يجهر) په نوم يو باب ايښی دی، خو شيخ الهند دا باب دا سې تحريف کړی او ليکلي يې دي: (باب من کره القرأة بفاتحة الکتاب اذاجهر الامام)
د همدې تحريف د ثابتولو لپاره يو بل تحريف ته مجبور شوی او ليکلي يې دي: دا باب په يو بل ډول هم ثابت دی، (باب من ترک القرأة فيماجهر الامام). حال دا چې په نړۍ کې د ابوداؤد په بله هېڅ نسخه کې له مجتبايي پرته دا عبارت نشته. (وګورئ کتاب الردود ، ۲۴۱-۲۴۲ مخونه)
همدارنګه شبلي نعماني حنفي له ايمانه د عمل بېلولو لپاره په آيت کې د (واو) پر ځای د (فا) حرف زيات کړی دی او وايي (فا) د وروسته والي معنا ورکوي چې په دې ډول د عمل درجه تر ايمان وروسته شوه.
اصل آيت دا دی:
ومن يؤمن بالله وعمل صالحا. (الطلاق، ۱۱ آية)
يعنې څوک چې پر الله ايمان راوړي او نيک عمل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو ده داسې تحريف کړی: ومن يؤمن بالله فيعمل صالحا. (وګورئ کتاب الردود ، ۲۴۸ مخ)

همدارنګه په کراچي کې ادارة القرآن والعلوم الاسلاميه هم په مصنف ابن ابي شيبه کې د تحت السرة لفظ ورزيات کړی دی، خو په دې سره تر نامه لاندې لاس نيول ثابت شي. (مصنف ان ابي شيبه، لومړی ټوک، ۳۹۰ مخ)

حال دا چې د دې ادارې تر وجود وړاندې په دنيا کې د مصنف هېڅ داسې نسخه نه وه چې دا لفظ دې پکې وای.

همدارنګه محمود الحسن ديوبندي صاحب په سنن ابي داؤد کې يو بل حديث چې په هغه کې د (عشرين ليلة) لفظ دی، ده په حاشيه کې هغه په عشرين رکعة سره بدل کړی دی، څو شل رکعته تراويح ثابتې شي، سره له دې چې تر دې وړاندې په ټولو نسخو کې د (عشرين ليلة) لفظ ثابت دی. (وګورئ کتاب الردود ، ۲۵۸ مخ) همدا د دغو بزرګانو دينداري او تقوا ده.

کوم کسان چې په دين کې لاسوهنه او تحريف کوي، د هغوی په اړه الهي فرمان دی:

لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ. (المائده، ۴۱ مخ)

يعنې د دوی لپاره په دنيا کې سپکاوی او په آخرت کې ستر عذاب دی.

الله ﷻ دې موږ ټول په قرآن کريم او نبوي احاديثو کې له تحريفه وساتي. آمين !

اوس راشئ وګورئ د قياس موجد څوک دی او بنسټ يې چا ايښی دی؟ ابليس لعين ته د الله ﷻ وينا ده:

قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلاَّ تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَاْ خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ.

(الاعراف، ۱۲ آية)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: الله وویل: کله چې ما امر درته وکړ؛ څه شي د سجدې له کولو منعه کړې؟ شیطان وویل: زه تر ده غوره یم، زه دې له اوره پیدا کړی یم او دی دې له خټې پیدا کړی دی.

د دې آیت په تفسیر کې عبدالله بن مسعود ﷛، حسن بصري او محمد بن سیرین رحمة الله علیهما وايي:

اول من قاس ابليس فاخطأفى القياس فمن قاس الدين برأيه قرنه مع ابليس.

(تفسیر کبیر، ۴ ټوک، ۲۹ مخ. تفسیر قرطبي، ۴ ټوک، ۱۱۰ مخ)

ژباړه: اول قیاس ابلیس وکړ چې پکې خطا شو، نو چا چې په دین کې قیاس وکړ، الله به یې له شیطان سره ملګری کړي.

په دې ډول ابلیس قیاس وکړ، تېروته او د قیاس کوونکو امام شو. (د زیات تفصیل لپاره سنن دارمي باب تغیرالزمان ومایحدث فیه او د امام فخرالدین رازي تفسیر کبیر وګورئ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوازې يو اسلام

۱- الهي وينا ده:

إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ إِلاَّ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَن يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللّهِ فَإِنَّ اللّهِ سَرِيعُ الْحِسَابِ. (آل عمران، **۱۹** آية)

ژباړه: بېشکه د الله په نزد (مقبول) دين اسلام دی، هغو کسانو چې کتاب ورکړل شوی و، تر هغه وروسته اختلاف وکړ چې علم ورکول شو پخپل منځ کې د سرکښئ له کبله ځوک چې د الله په آيتونو کافر شي، بېشکه الله چټک حساب کوونکی دی.

۲- بل ځای الله ﷻ وايي:

وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ. (آل عمران، **۸۵** آية)

ژباړه: چا چې له اسلام پرته بل دين قبول کړ، نو الله ﷻ به يې ورڅخه قبول نه کړي او دی په آخرت کې له تاوانيانو څخه دی.

۳- همدارنګه الهي فرمان دی:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ. (البقرة، **۱۸۵** آية)

ژباړه: روژه هغه مياشت ده چې خلکو ته هدايت کوونکی قرآن پکې نازل شوی دی.

۴- بيا هم الهي فرمان دی:

وَمَا أَرْسَلْنَكَ اِلَّا كَافَةً لِّلنَّاسِ. (الانبياء، **۱۰۷** آية)

ژباړه: ته مو ټولو خلکو ته لېږلی يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درنو لوستونکو !

۱- په پورتنیو آیتونو کې لومړني دوه آیتونه دا وايي چې اسلام یوازې یو او هماغه د الله په نزد د قبول وړ دی او څوک چې له دې پرته د بل دین په لټه دی، د هغه دین مردود دی.

۲- له دریېیم آیته دا معلومېږي چې الله ﷻ د انسانانو د هدایت لپاره یوازې یو قرآن رالیږلی، نه دوه.

۳- له دریېیم آیته دا معلومېږي چې الله ﷻ د ټولې نړۍ د لارښوونې لپاره محمد ﷺ د وروستي نبي په توګه رالیږلی، بل هېڅ نبي نشته. له دغو دریېو اصولو سره هېڅ مسلمان اختلاف نه لري.

درنو لوستونکو !

په یاد لرئ؛ څرنګه چې د ټولو الله، نبي او قرآن یو دی او څوک چې دوه اسلامه مني، هغه د ټولو په نزد د قرآن او احادیثو په رڼا کې کافر دی. همدارنګه الله ﷻ چې لوېدیځوالو ته کوم حکم رالیږلی، هغه د ختیځوالو لپاره هم دی او کوم حکم چې د عربو لپاره وي، هغه به د عجمو لپاره هم وي. څوک چې وايي نه ! د افغانانو لپاره یو حکم او د عربو لپاره بل حکم دی، د سعودیانو لپاره یو حکم او د پاکستانیانو لپاره بل حکم دی، نو هغه ګواکې دا ویل غواړي چې الله ﷻ دوه شریعته نازل کړي دي. پر یوه یې د سختۍ حکم نازل کړی، پر بل یې د آسانۍ، یو چا ته یې یو شی حلال کړی، بل ته یې حرام کړی دی، د یو چا لپاره یې یو شی روا کړی او د بل لپاره یې ناروا کړی دی. لکه متعصب امین کاړوي حنفي چې ویلي دي: د سیمې د اختلاف په وجه د حلال او حرام، روا او ناروا په اړه اختلاف کول صحیح دي. نعوذ بالله !

الله ﷻ هېڅکله دا سې نه کوي، ځکه دا ډول چارې په الهي شریعت کې اختلاف ثابتوي، حال دا چې الهي شریعت له اختلافاتو پاک دی، چې قرآن کریم پخپله د دې شاهدي ورکوي.

أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا. (النساء، ۸۲ آية)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا دوی په قرآن کریم کې فکر نه کوي؟ که له الله ﷻ پرته د بل چا لـه خوا وای، دوی به ارومرو ډېر اختلاف پکې موندلی وای.
همدارنګه الله ﷻ وايي:
وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ تَفَرَّقُواْ وَاخْتَلَفُواْ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُوْلَـئِكَ لَهُـمْ عَـذَابٌ عَظِيمٌ. (آل عمران، ۱۰۵ آیة)

ژباړه: د هغو کسانو په څېر مه کېږئ چې د څرګندو دلایلو تر راتلو وروسته يې سره اختلاف وکړ، د همدوی لپاره لوی عذاب دی.
دلته دې څوک دا نيوکه نه کوي چې دا ډول اختلافات خو د صحابه کرامو ﷺ تر منځ هم وو، نو بيا خو دا وعيد د دوی لپاره هم دی؟ موږ وايو هېڅ صحابي داسې متعصب نه و چې د قرآن کريم او حديث تر وړاندې کېدلو وروسته به هم پر خپله رايه او نظر کلک ولاړ و، بلکې سمدستي به يې خپله رايه پرېښوده، قرآن کريم او نبوي سنت به يې خپل کړل، خو مقلدين د دې پر خلاف دي، بلکې د خپل نظر د ثابتولو لپاره په قرآن کريم او نبوي سنت کې تحريف هم کوي، لکه وړاندې چې يې مثالونه تېر شول. له همدې وجې صحابه کرام ﷺ په دې وعيد کې داخل نه دي.
اوس راشئ دا وګېرو چې د مقلدينو دا دعوه تر کومه ځايه سمه ده چې زموږ تر منځ د حلال او حرام اختلاف نشته، بلکې د افضل او غيرافضل اختلاف دی. تر بيان وروسته تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې دا د حلال او حرام اختلاف دی، که د افضل او غيرافضل؟ په ياد لرئ چې په اسلام کې دننه د ټولو علماوو په اتفاق يو شی حلال او يا حرام، پاک او يا ناپاک، روا او يا ناروا وي. په يوه شي کې د دواړو يو ځای کېدل امکان نه لري. لکه امام شافعي رحمه الله چې وايي: (الاقوال كثيرة والحق واحد) يعنې قولونه ډېر دي، خو حق يو دی. اوس به د طهارة په مسايلو کې ځينې مثالونه وړاندې کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الف) حنفي مذهب:

۱- په اوداسه کې نیت ته اړتیا نشته.
۲- بې ترتیبه اودس صحیح دی.
۳- د قي او وینې په وتلو اودس ماتېږي.
۴- په خوله او پوزه کې له اوبو اچولو پرته غسل نه صحیح کېږي.
۵- د عورت په لمسولو اودس نه ماتېږي.

(ب) شافعي مذهب:

۱- له نیت پرته اودس نه صحیح کېږي.
۲- بېله ترتیبه اودس نه کېږي.
۳- په وینه او قي اودس نه ماتېږي.
۴- په خوله او پوزه کې له اوبو اچولو پرته غسل صحیح کېږي.
۵- د ښځې او عورت په لمسولو اودس ماتېږي.

درنو لوستونکو !

تاسو ولوستل چې د مذهبي کړیو تر منځ د افضل او غیرافضل اختلاف دی، که د حلال او حرام؟ که یو سړی د حنفي فقهې له مسئلې سره سم اودس کوي، نو اودس یې شوی، خو د شافعي فقهې له نظره د هغه اودس صحیح نه دی.

یعنې که دا سړی لمونځ وکړي، نو د احنافو په اند د هغه لمونځ صحیح دی، خو د شوافعو په اند د هغه لمونځ صحیح نه دی، ځکه دا سړی د هغوی له نظره بې اودسه دی. لنډه دا چې د شافعي لمونځ په حنفي او د حنفي لمونځ په شافعي پسې نه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) اوس راشئ د لمانځه مسايلو ته:

حنفي مذهب:

۱- په الله اعظم، الله اجل، الله الرحمن او لااله الاالله سره هم لمونځ شروع کېداى شي.

۲- د فاتحې له ويلو پرته لمونځ صحيح دى.

۳- د قهقهې په کولو اودس ماتېږي.

۴- په لمانځه کې تعديل ارکان فرض نه دى.

۵- د تشهد په اندازه کښېناستلو سره لمونځ صحيح دى، که څه هم تشهد او درود ونه ويل شي.

۶- د سلام ويلو پر ځاى په خوراک او څښاک کولو او يا هوا ايستلو لمونځ صحيح کېږي.

شافعي مذهب:

۱- له الله اکبر پرته په بل لفظ لمونځ شروع کول صحيح نه دي، که نه لمونځ باطل دى.

۲- له سورة الفاتحې پرته لمونځ نشته.

۳- په قهقهه سره يوازې لمونځ فاسد ېږي، اودس پر خپل حال پاتې دى.

۴- له تعديل ارکان پرته لمونځ نه کېږي.

۵- څو چې تشهد او درود ونه ويل شي، لمونځ نه کېږي.

۶- له سلام پرته په بل شي لمونځ پاى ته نه رسېږي، بلکې لمونځ باطل دى.

اوس تاسو پخپله پرېکړه کولاى شى چې ايا د دغو مذهبونو تر منځ د روا او ناروا اختلاف دى، که د افضل او غير افضل؟!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج) تاسو په نکاح کې هم ځينو مسايلو ته پام وکړئ:

حنفي مذهب:

۱- د بيعې او هبې په لفظ سره نکاح تړل کېداى شي.

۲- له ولي پرته نکاح صحيح ده.

۳- په زور سره طلاق واقع کېږي.

۴- د ځلورمې ښځې په عده کې د ننه د هغې له خور سره نکاح نه شي کېداى.

۵- په شهوت سره د يوې ښځې په لمسولو د هغې مور او خور دواړه حرامېږي.

شافعي مذهب:

۱- د نکاح او زواج له لفظ پرته نکاح نه صحيح کېږي.

۲- له ولي پرته نکاح باطله ده.

۳- په زور طلاق نه واقع کېږي، بلکې نکاح پر ځاى پاتې ده.

۴- د ځلورمې ښځې په عده کې د ننه د هغې له خور سره نکاح کېداى شي.

۵- په شهوت سره د يوې ښځې لمسول؛ نه د هغې خور حراموي؛ نه مور، بلکې هغه سړى له هرې يوې سره نکاح کولاى شي.

درنو لوستونکو !

ايا دا دوه اسلامه نه دي؟ ايا دا شيان امت اتحاد ته رابولي، که ډلو-ډلبازيو ته؟ د خپلمنځي مينې بلنه ورکوي، که د کرکې؟ همدا وجه ده چې نن اسلامي امت پر ډلو-ټپلو وېشل شوى او يو پر بل نيوکې کوي.

له همدې کبله موږ د ټولې نړۍ له مقلدينو څخه هماغه هيله کوو چې الله ﷻ څوارلس سوه کاله وړاندې د هغه وخت له مسلمانانو څخه کړې وه:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ.

يعنې که مو په يو شي کې اختلاف راغى، نو الله او رسول ته يې وسپارئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هـ) د خوراک او څښاک په شیانو کې څو مثالونه:

حنفي مذهب:

۱- په سمندري حیواناتو کې له ماهي پرته نور ټول حرام دي.

۲- له شرابو پرته د بل نشه يي شي پر خوړلو حد نشته.

۳- د پسه یا غوايي تر حلالولو وروسته که يې له نسه مړ بچی راووزي، نو د هغه خوراک حرام دی.

۴- که ذبحه کوونکی قصداً (بسم الله) پرېږدي، نو حلال شوی حیوان مردار دی.

شافعي مذهب:

۱- په سمندر کې چې هر څه دي، د هغوی ټولو خوراک حلال دی.

۲- هر نشه يي شی حرام دی او په خوړلو يې حد لازمېږي.

۳- د حیوان په نس کې بچی د هغه په حلالېدو حلالېږي او خوراک يې صحیح دی.

۴- که د حیوان حلالوونکی قصداً (بسم الله) پرېږدي او که په هېره، په دواړو صورتونو کې هغه حیوان حلال دی.

دلته مو په لنډ ډول د دغو دوو مذهبونو تر منځ د اختلاف څو بېلګې راوړې، که نه د اختلافاتو سمندر خورا ژور او پراخ دی.

هدف مو دا و چې د مذهبونو تر منځ د حلال او حرام، روا او ناروا، باطل او حق اختلاف دی، نه د افضل او غیرافضل. **فافهم ولاتکن من الغافلین**

الله ﷻ ویلي دي:

وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا. (الاحزاب، ۷۱ آیة)

یعنې چا چې د الله او د هغه د رسول اطاعت وکړ، هغه لویه بریا ومونده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو څخه څو پوښتنې:

۱- په قرآن کريم، صحيح حديث او په څلورو امامانو کې د يوه په قول تقليد ثابت کړئ ! ګورئ په ياد لرئ چې شخصي تقليد به ثابتوئ، ځکه ستاسو دعوه همدا ده.

۲- ستاسو په فکر د اجتهاد دروازه بنده شوې ده، اوس نه څوک مجتهد کېداى شي او نه د اجتهاد اړتيا شته، نو ستاسو په اند ؛ چې کله عيسى عليه السلام ځمکې ته راشي، نو هغه به په کوم مذهب وي؛ حنفي، مالکي، شافعي او که حنبلي؟.

۳- امام ابوحنيفة رحمه الله تر مجتهد کېدو وړاندې مقلد و ، که غيرمقلد ؟که مقلد و ، نو د چا تقليد يې کاوه؟ او که نه و ، نو معلومه شوه چې غيرمقلد و.

۴- د امام ابوحنيفة رحمه الله د مذهب تر خپرېدو وړاندې خلکو د چا تقليد کاوه؟ که يې نه کاوه، بيا خو هغوى غيرمقلدين شول. همدارنګه د مالکي، شافعي او حنبلي مذهبونو تر خپرېدو وړاندې د دغو مذهبونو پلويانو د چا تقليد کاوه؟.

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ وَلَن تَفْعَلُواْ فَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ.

لنډه دا چې تقليد يو نوى شى دى چې ورو-ورو يې د خلکو په زړونو کې ځاى پيدا کړ، آن هغوى يې په قرآن کريم او نبوي صحيحو احاديثو کې لاسوهنې او تحريف ته اړ ايستل. اعاذالله جميع المسلمن منه

مصادر او مراجع:

(۱) القرآن الكريم

(۲) الاحكام فى اصول الاحكام لابن حزم رحمه الله

(۳) ارشادالفحول للشوكاني رحمه الله

(۴) اصول السرخسي

(۵) اصول البزدوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٦) الاعتصام للشاطبي رحمه الله
(٧) اصول الكرخي
(٨) اربعين النووي
(٩) اعلام الموقعين لابن قيم رحمه الله
(١٠) تيسيرالتحرير
(١١) تفسير ابن كثير
(١٢) تفسيرالقرطبي
(١٣) تفسيرالمنير للدكتور وهبة الزحيلي
(١٤) التفسيرالكبير للامام رازي
(١٥) تفسيرالجلالين للامام سيوطي رحمه الله
(١٦) تسهيل اصول الشاشي
(١٧) التوضيح والتلويح
(١٨) التقليدواحكامه لسعدبن عبدالعزيزالشثري
(١٩) التفهيمات الالهية للشاه ولي الله رحمه الله
(٢٠) الجامع الصغير للسيوطي رحمه الله
(٢١) جامع بيان العلم وفضله لابن عبدالبر رحمه الله
(٢٢) حجة الله البالغة للشاه ولي الله دهلوي رحمه الله
(٢٣) حاشيه حسامي
(٢٤) روح المعاني للالوسي رحمه الله
(٢٥) الردودلبكربن عبدالله ابوزيد
(٢٦) زادالمعاد
(٢٧) سنن ابي داؤد
(٢٨) سنن الدارمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲۹) سنن ترمذي
(۳۰) سنن ابن ماجه
(۳۱) سنن النسائي
(۳۲) شرح عين العلم
(۳۳) شرح عقود رسم المفتي
(۳۴) شرح السنة للبغوي
(۳۵) صحيح البخاري
(۳۶) عقدالجيد
(۳۷) الفقه الاكبرللامام شافعي رحمه الله
(۳۸) فتاوی امداديه
(۳۹) فتح القدير للشوكاني
(۴۰) الفقه الاسلامي وادلته
(۴۱) الموطاللامام مالک رحمه الله
(۴۲) مستدرک للحاکم
(۴۳) مشكاة المصابيح
(۴۴) مسلم الثبوت
(۴۵) مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح
(۴۶) المحلی بالاثارلابن حزم الاندلسي رحمه الله
(۴۷) نورالانوار
(۴۸) نفع الكبير
(۴۹) الهدايه
(۵۰) ردالمحتار

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library